

Відкриваємо двері дітям

Збірник матеріалів всеукраїнського конкурсу
журналістських робіт, присвячених
проблемі виховання дітей в інтернатах

Hope & Homes for Children

Фонд Ріната Ахметова

Публікацію видано в рамках Громадянської кампанії «Відкриваємо двері дітям»
www.openingdoors.org.ua Національним координатором Кампанії –
Представництвом благодійної організації «Надія і житло для дітей» в Україні,
за підтримки Головного Національного партнера – Фонду Ріната Ахметова.

Представництво благодійної організації «Надія і житло для дітей» в Україні

Адреса: вул. Багговутівська, 4, оф. 57, 04107, Київ, Україна

Тел.: +38 (044) 483 77 83

Факс: +38 (044) 483 29 79

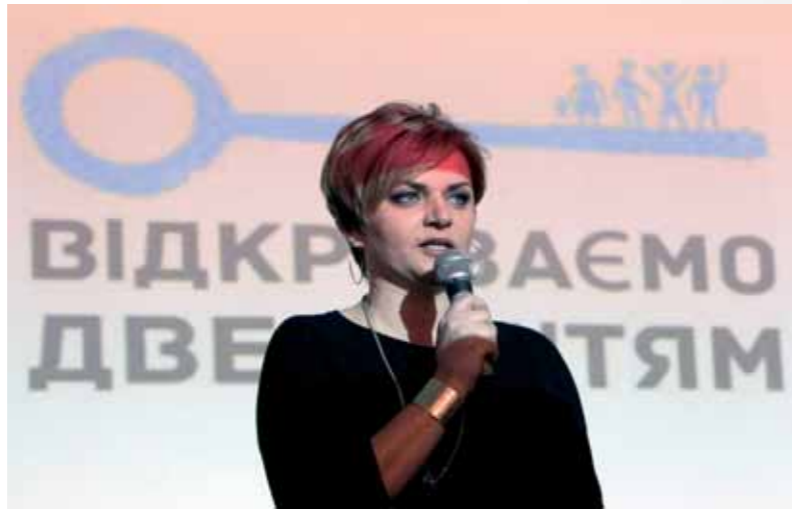
E-mail: office@hopeandhomes.org.ua

<http://www.hopeandhomes.org.ua>

ВІДКРИВАЄМО
ДВЕРІ ДІТЯМ

2015

Галина Постолюк,
Директор ПБО «Надія і житло для дітей» в Україні

Шановні друзі!

Ви тримаєте збірник матеріалів, що є прикладом того, як журналісти змінюють уявлення людей про життя, сподівання та потреби дітей, які захovanі від сторонніх очей за стінами інтернатних закладів. Голосно і відверто розповідаючи про наявні соціальні проблеми, кожен з авторів стає захисником тих цінностей, які є найважливішими у нашому житті – людської гідності, свободи, поваги до особистості. Такі роботи – це нагадування соціуму про спільну відповідальність і необхідність забезпечити умови для вирішення проблем, від яких не можна відвертатися.

Автори статей у різний спосіб звертаються до аудиторії – говорять конструктивною мовою аналітики, емоційно окреслюють болючі точки або просто зображують дійсність з документальною чіткістю. Та кожен з цих матеріалів ставить ряд питань: Чому досі існує система виховання, яка нівелює індивідуальність, шкодить розвитку дитини? Чому дорослим часто байдуже про що думає і мріє дитина, що їй болить? Як допомогти? Саме такі роздуми покликані стати підґрунтям для зміни суспільного ставлення до існування інтернатів і необхідності якісних змін для захисту кожної дитини. А увага журналістів до всіх аспектів цієї проблеми – від особистого переживання долі окремих дітей до корумпованості і недбалості існуючої системи – безперечно сприятиме формуванню запиту суспільства на реформування системи захисту дітей в цілому в нашій державі.

Всеукраїнський конкурс журналістських матеріалів, присвячених проблемі виховання дітей в інтернатах, відбувся в рамках Громадянської кампанії «Відкриваємо двері дітям», що впроваджується одночасно в 12 європейських країнах.

Мета Кампанії в Україні – консолідація зусиль громадянського суспільства заради здійснення таких змін в системі захисту дітей, які призведуть до повної відмови від інтернатного виховання дітей. Адже кожна дитина має право на любляче сімейне оточення та повноцінні умови для розвитку її потенціалу, а наше завдання сьогодні – забезпечити реалізацію цього права.

Приєднуйтеся до Кампанії на сайті – www.openingdoors.org.ua

Без семьи: судьба ребенка от Майдана до Майдана

Алла Котляр, «Дзеркало тижня»

Есть темы, о которых невероятно сложно писать. Для меня – это дети без семьи, больные дети и (самое страшное) больные дети без семьи. Я знаю, что надо без слез, соплей и дешевой жалости. Но где найти слова, способные в полной мере описать состояние, когда боль и отчаяние от увиденного разрывают, когда от этого хочется спрятаться, чтобы больше не видеть и не вспоминать, коль уж бессилён изменить все раз и навсегда прямо сейчас? Слова – это лишь слова. И все же я верю, что произнесенные в правильном месте и в правильное время они могут послужить началом делу.

Я здесь уже была в 2005-м. Посещение областного специализированного Дома ребенка в г. Новоград-Волынский Житомирской области вызвало во мне такую бурю самых разных эмоций, что я дала себе слово обязательно вернуться сюда еще хотя бы раз. ...Но спряталась. На целых девять лет. Нет, я не забыла – вспоминала, гуглила, видела, что все не так плохо, и успокаивалась до следующего раза. И вдруг как-то все сложилось. Собираясь ехать в Новоград-Волын-

ского специализированного Дома ребенка, который мы с коллегой искали на улице Советской, а нашли уже на Героев Майдана...

Изолятор

Главврач встретил нас на улице, хоть и не знал, когда точно мы приедем. Сдав наши скромные подарки сестре-хозяйке, оставив лишь конфеты, мы первым делом зашли в его кабинет. Из нового там – монитор, на котором видно все, что про-

Первым был изолятор, где находился только двухлетний Андрюша с тяжелой формой ДЦП. «Родительский, – сказал главврач. – Все время был с мамой, пока она не нашла мужчину, которому такой ребенок оказался не нужен. И мама отдала его нам. Сначала приходила часто, потом переехала в Киевскую область, и визиты сократились. А мальчик адаптируется крайне тяжело. У него жар, судороги. И знаете, мы снимаем их лекарствами, капельницами, а мама пришла, взяла Андрюшу на руки, прижала к себе – и ему намного легче».

А вот в 2014-м в семью вернулись лишь трое детей – социальных работников с целью экономии бюджетных средств сократили. Очень жаль. Результат был налицо...

ский, я не думала о том, насколько это символично. Ведь и тогда, и теперь я побывала в этом Доме ребенка ровно год спустя после начала событий на Майдане. Тогда – на Помаранчевом, теперь – на Евро. В эти девять лет уместилось все, происходившее между двумя майданами – надежды, попытки реформ, откаты, разочарования и снова надежды. И все это, как в зеркале, можно увидеть в 9-летней истории одного небольшого, рассчитанного на 50 детей, об-

исходит в детских комнатах. Детей укладывали спать. Над директорским креслом – все тот же большущий портрет Н. Пирогова, одного из величайших врачей и педагогов XIX в. и поныне самого выдающегося авторитета военно-полевой хирургии. «Президент за девять лет – уже третий. А Пирогов – один, – проследив мой взгляд, заметил Василий Радченко. – А знаете, давайте я вначале вам все покажу, чтобы вы увидели своими глазами. А вопросы потом».

В настоящее время в Доме ребенка 49 детей. Они попадают сюда по-разному.

– Есть мама-алкоголичка, которая приносит нам уже пятого ребенка, – рассказывает В. Радченко. – Есть ребенок от мамы с синдромом ВИЧ. Передался ли он малышу, будет понятно, когда ему исполнится полтора года. Есть дети-сироты и те, чьи родители лишены родительских прав. А есть такие, что находятся здесь по заявлениям родителей, оказавшихся в сложных жизненных обстоятельствах.

– Родители за своими детьми возвращаются?

– Не слишком часто. С 2004-го в биологическую семью из нашего Дома ребенка вернулись всего 46 детей. Больше всего – в 2012-м (10 детей) и 2013-м (9 детей). Как раз тогда, когда по всей Украине дополнительно ввели 12 тыс. социальных работников, которые при каждом поселковом совете должны были работать с такими кризисными семьями. А вот в 2014-м в семью вернулись лишь трое детей – социальных работников с целью экономии бюджетных средств сократили. Очень жаль. Результат был налицо...

Если родители, отдавшие ребенка в детское учреждение по заявлению, не посещают его более шести месяцев и не интересуются его судьбой (а так, к сожалению, случается довольно часто), их также могут лишиться родительских прав. Тогда этих детей можно будет поставить на учет и взять под опеку, попечительство или же усыновить в Украине. Усыновлению за рубеж дети до пяти лет не подлежат. Такая норма была принята в 2011 г. С тех пор из новоград-волинского Дома ребенка за рубеж усыновили всего четырех деток – тех, у кого не было шансов на усыновление гражданами Украины, поскольку они страдали заболеваниями, включенными в перечень, утвержденный приказом № 927 от 27.12.2011 г.

Отделение для таких детей (с тяжелыми заболеваниями) старше двух лет было следующим на нашем пути. Почти все

из них – лежачие. В 2005-м мрачная комната, заставленная детскими кроватками так, что между ними оставались лишь узкие проходы, произвела на меня гнетущее впечатление. Специфический запах болезней и лекарств удручал. Я застыла на пороге комнаты. Боялась увидеть этих детей.

«А вы помните Сашу?» – слова Василия Александровича вывели меня из минутного оцепенения. Конечно, помню. Я тогда впервые увидела, что такое гидроцефалия у новорожденных – большущая голова на крошечном тельце. И многое другое... – «Его усыновили американцы. Прооперировали. Прислали мне фотографии. Я в таком количестве пенки в ванной в жизни не сидела», – улыбается главврач. С фотографий на нас смотрит нормальный домашний ребенок, счастливый и любимый...

«А вы верили, что такое возможно?», – спрашиваю главного. – «Честно? Не очень. Саше повезло». Да, везение этому мальчику обеспечила любящая семья... Набираю в легкие побольше воздуха и захожу. Сейчас комнаты две – перестроили веранду. Стало посвободнее, больше света. На стенах – яркие рисунки. «Я специально пригласил художника, чтобы разрисовал стены», – замечает мой взгляд В. Радченко. Дети спят. И может поэтому кажется, что они менее больны. Пока не замечаешь взрослые печальные глаза на бледном лице. Этой девочке 10 лет. Она не должна бы находиться здесь, но туда, где должны, почему-то не берут. Перекручен-

С 2004-го в биологическую семью из нашего Дома ребенка вернулись всего 46 детей.

ные ножки... «Жизнь растения», – тихо шепчет кто-то из персонала.

Раз в год областная психолого-медико-педагогическая консультация осматривает четырехлетних воспитанников, коллегиально принимает решение и выписывает их дальнейшую судьбу. Дети с недостатками физического или умственного развития, которым по состоянию здоровья необходим уход, бытовое обслуживание и специальная медпомощь, отправятся в детдома-интернаты Минсоцполитики, имеющие четырехуровневую систему – в зависимости от тяжести заболеваний. Эти учреждения закрытого типа – отдельная история. По сути – вечный изолятор от общества тех, кто, как правило, и так с самого рождения обижен судьбой. «Недавно поинтересовался, как чувствует себя одна из наших воспитанниц, которая отправилась в такое учреждение год назад, – грустно отмечает Василий Александрович. – А мне ответили: она умерла. Как?! Почему? Ведь она у нас четыре года прожила!»...

...Вова и Ангелина – местные знаменитости. Специально изготовленные для них в Харькове протезы позволяют детям ходить. «Интервью Вова дает сам. Жаль, что спит сейчас», – директор слегка приподнимает краешек одеяла, из-под которого виднеется белобрысая головка.

– А два манежа рядом зачем?

– Есть дети с ВИЧ. И хотя говорят, что они не опасны, мы все же сажаем их отдельно.

– Только две инвалидные коляски для всех детей?

– Нет. Есть больше. Средств реабилитации достаточно. Просто негде ставить. Врач занимается с ними, а потом опять все прячет.

Центры реабилитации

В 2010-м Минздрав разработал и утвердил (приказ № 70 от 20 февраля) Концепцию реформирования домов ребенка до 2017 г., которой предусматривается реорганизация домов ребенка в принципиально новую модель – реабилитационные центры для осуществления медико-социальной реабилитации новорожденных и их родителей. Они должны включать два основных структурных подразделения: сам дом ребенка, где воспитываются дети-сироты и дети, лишенные родительской опеки в возрасте до четырех лет (закрытого типа), и центр медико-социальной реабилитации – для обучения родителей методикам реабилитации (открытого).

Таким центром должен был стать и Дом ребенка в Новоград-Волинском. Однако сейчас реформа, по сути, заморожена.

– Что означают для вас изменения в названии? – спрашиваю главврача. – Например, харьковский дом ребенка № 1 наряду с реабилитацией детей оказывает также медико-социальную помощь их семьям. Все услуги предоставляются бесплатно. Приоритет – улучшение качества жизни ребенка и его семьи. Помочь ребенку с особыми потребностями можно лишь совместными усилиями семьи и специалистов.

– Вы знаете, недавно в области собирали главврачей. И я узнал много нового для себя. Есть определенные рамки, в которых мы должны работать. Но многое зависит от человеческого фактора – каждый привносит что-то свое. После совещания я понял, что поучиться есть чему. К сожалению, эти девять лет я был озабочен прежде всего тем, как обеспечить вверенных мне детей всем необходимым. Хотя то, что вы рассказываете об опыте харьковского дома ребенка, безусловно, интересно.

К сожалению, Василий Радченко теперь озабочен не только поиском фи-

нансирования. 29 июля у него закончился трудовой контракт, который, без объяснения причин, не продлевают по сей день. Возможно, это связано со своеобразной люстрацией. За последнее время в области сменилось три губернатора. Или, может быть, причина в том, что кому-то пришлось по душе восстановленное фактически из руин детское учреждение. Ведь, по неофициальным данным, должность главврача в области стоит от 50 до 100 тыс. долл. Все это – лишь догадки. Но на следующий после нашего посещения день в Доме ребенка с проверкой побывали представители облфина. Нарушений не нашли...

Эти учреждения закрытого типа – отдельная история. По сути – вечный изолятор от общества тех, кто, как правило, и так с самого рождения обижен судьбой.

Государство за счет благотворителей

В 2005-м я увидела две одноэтажные, аккуратно побеленные «хатынки» с голубыми крышами постройки 1903 г., когда-то служившие помещику конюшнями, а в 1945-м переоборудованные под Дом ребенка. Детскую площадку с не новыми, но яркими гномиками, качелями и уютным домиком. Котельная, прачечная, кухня, сами помещения для детей – все нуждалось в ремонте и обновлении. На тот момент нужно было все. Кроме макарон. «Гречку, сахара побольше, памперсы...», – перечислял кому-то в телефонную трубку главврач Василий Радченко. И от этого хотелось заплакать. Даже до встречи с детьми. Почти такой же острой, как дети без родителей, тогда казалась проблема финансирования...

Еще лет 11 назад этот Дом ребенка был очень закрытого типа. Теперь ворота широко распахнуты. «Хатынка» осталась одна – основное здание, где также располагается администрация. Котельная, прачечная – все новое. Сейчас проблемы с финансированием не бросаются в глаза. У детей есть все необходимые средства для реабилитации. «Кто-то помогает исключительно продуктами питания, – говорит главврач. – Кто-то – медикаментами. Постройки и оборудование – от крупных компаний или же благодаря усилиям ее сотрудников». Уже не новые джип и «Жигули» – тоже подарок Дому ребенка от меценатов. На детской площадке – новые качели, машинка, яркие велосипеды. А пли-

точное покрытие – как у самого Козявкина (известный во всем мире врач, работающий с детьми с ДЦП в Трускавце). Если ребенок упадет там даже с высоты двух метров – ушибов не получит. В отдельном здании – современно оборудованная кухня, ожидающая, когда подключат электричество и газ. Все это – предметы гордости В. Радченко. В планах – перестройка оставшейся хатынки. Ведь Дом ребенка должен стать центром реабилитации...

От государства в 100-процентном объеме здесь – зарплата сотрудникам (у главврача – 3200 грн/мес.) и оплата ком-

мунальных услуг. Все остальное – благотворительная помощь, которую государство... пытается отобрать и поделить. В соответствии с подпунктом 8 пункта «б» ст. 32 Закона Украины «О местном самоуправлении» финансирование детских учреждений интернатного типа, в том числе и специализированных домов ребенка, находится в ведении органов местной власти. Но поскольку область дотационная, то, сформировав свои потребности, в том числе и на содержание детских учреждений, она получает финансирование из госбюджета. А потом перераспределяет средства. В данном конкретном случае это означает, что в Дом ребенка приходит какой-нибудь дядя и говорит примерно следующее: «А-а, у вас запасов гречки и макарон на полгода есть. Вычитаем из общей суммы». И вместо того, чтобы купить детям что-нибудь сверх положенного минимума (который обязано обеспечить государство, а на самом деле предоставили волонтеры), эти средства в лучшем случае перераспределяются на другие нужды области. А в худшем – оседают в карманах чиновников. К сожалению, подобное становится приметой времени не только в этой сфере...

Вообще узнать формулу, по которой финансируются подобные учреждения, и сколько приходится на содержание одного ребенка, невероятно сложно. В 2005-м на питание ребенка, в зависимости от его возраста, областным бюджетом выделялось от 3,74 до 7,23 грн. Сюда входил необхо-

димый минимум, в том числе соки и кефир. Из фруктов детям чаще всего доставались яблоки. Бананы, конфеты и другие предметы роскоши – если кто-то привезет.

В 2014-м на питание 49 детей Дому ребенка в Новоград-Волынском было выделено 374 тыс. грн (636 грн/мес. на одного ребенка или 21 грн/день). На медикаменты – 76 тыс. грн (129 грн/мес. на ребенка). Банальный жаропонижающий сироп стоит более 30 грн! А ведь у некоторых детей – тяжелые расстройства здоровья...

Семейные дети

...В малышовой группе (от рождения до двух), как и девять лет назад, повеселее. Дети не спали. Четырехмесячную Анечку в ярко-красном сарафанчике не спускает с рук молодая сотрудница. Сегодня суд, и скоро у Анечки будет новая семья.

Малыши в манежах, увидев новые лица, тянут к нам ручки, хватают за палец, улыбаются. Двое теребят за одежду, «рассекая» в ходунках. Этим детей усыновляют гораздо охотнее. И они явно здоровее, чем в мое первое посе-

щение. Только один ребенок с синдромом Дауна. В 2005-м было много. «Медицина шагнула вперед. Благодаря УЗИ многие патологии стали выявлять на ранних стадиях беременности, – поясняет начмед. – Но, к сожалению, дети с патологиями развития все равно будут появляться на свет».

Перед посещением старшей, третьей, группы мы зашли в директорский кабинет – за конфетами. Секретарь выдала нам поднос.

– Да они нас с этим подносом с ног собьют, – засмеялся Василий Александрович и... вручил его мне.

Оставив свои машинки, мягкие игрушки, скатившись кубарем с яркой горки в центре комнаты, дети бросились к нам. Маленькие ручонки тянулись за конфетами, норовя захватить побольше. Здесь сразу виден характер. Один, удовлетворившись парой конфет, отходил подальше, чтобы спокойно съесть их в одиночестве. Другой запасался в несколько подходов, относя добытое в свой шкафчик либо же складывая в кучку на скамейке. Что интересно:

никто из детей не бросил конфетную обертку на пол – отдавали в руки взрослым или же возвращали на уже пустой поднос. Измазанные шоколадом детские рожицы вызывали улыбку.

«Мне раньше было стыдно, когда дети, как стайка голодных воробышков, набрасывались на приносимые кем-то конфеты, – смеясь сказал Василий Александрович. – Но на самом деле и дети из благополучных семей в детсаду ведут себя точно так же».

Дети из третьей группы отправятся в специальные школы-интернаты Минобразования и науки.

Девять лет защиты детства

В промежутке между моими посещениями новоград-волынского Дома ребенка сконцентрирована вся новейшая история сферы защиты детства. В 2005-м в Минмолодежи и спорта в очередной раз добавилось слово «семья». Именно тот год стал точкой отсчета основных реформ.

С 2004-го по 2014-й из Дома ребенка в Новоград-Волынском украинцами были усыновлены 56 детей. Все изменения в политике государства по отношению к детям-сиротам здесь – как на ладони. Больше всего детей обрели семьи в 2008-м (11) – Год приемной семьи и развития семейных форм воспитания, когда был принят закон, в два

раза увеличивающий сумму на содержание детей, находящихся в семьях под опекой. Были внесены изменения в законодательство о том, что факт усыновления приравнивается к факту рождения ребенка, и семья будет получать такие же деньги после усыновления, как если бы там родился первый ребенок. 30 сентября было объявлено Днем усыновителей. Все это в комплексе дало свой результат.

Зарплата сотрудников «забирает» до 70 % выделяемых на детей средств.

В 2013-м, когда помощь при рождении первого ребенка, а значит и при усыновлении, была увеличена, семью обрели 16 детей. А в финансово и морально тяжелый 2014-й – только шестеро...

Еще в 2011 г. специальный представитель генсека ООН по вопросам насилия над детьми Марта Сантос Паис в интервью ZN.UA заявила: «Для профилактики помещения детей с ограниченными возможностями в спецучреждения государство должно предоставлять семьям базовые социальные услуги (медицинские, образовательные) и оказывать поддержку (социальные выплаты, например)». По ее мнению, необходимо запретить помещать детей до трех лет в спецучреждения. «Это возраст, когда у ребенка формируется чувство принадлежности, самооценка, уверенность в собственных силах. Нужно поддерживать семью, чтобы она правильно расставляла приоритеты. Если стратегии хорошо разработаны – страна может работать на идею, чтобы забрать из спецучреждений уже находящихся там детей. Например, в специализированную приемную семью. Размещать детей с ограниченными возможностями в спецучреждениях – большее бремя для бюджета страны по сравнению с социальными выплатами семье».

И действительно, согласно данным мониторинга Уполномоченного Президента Украины по правам ребенка, среднегодовая стоимость содержания одного ребенка в домах ребенка по всей Украине в 2013 г. составляла 144,5 тыс. грн. Помимо расходов собственно на содержание

детей, составляющих около 14 % от суммы, сюда входит оплата коммунальных услуг, зарплата сотрудников и пр. На одного ребенка предусмотрено 2,6 штатных единицы. Зарплата сотрудников «забирает» до 70 % выделяемых на детей средств. К примеру, в Доме ребенка в Новоград-Волынском на 49 детей – 100 сотрудников. Правда, некоторые из них работают на 0,5 и даже 0,25 % ставки.

К сожалению, реформа Минздрава 2010 г. по реорганизации домов ребенка в реабилитационные центры буксует. Институт социальных работников по работе с кризисными семьями, по сути, упразднен. И сегодня, как и девять лет назад, мы по-прежнему видим печальную тенденцию: ребенку с ограниченными возможностями, родившемуся в бедной семье, – прямая дорога в спецучреждение.

Между тем, 1 декабря президент подписал указ № 902/2014 об Уполномоченном Президента Украины по правам людей с инвалидностью. Цель – «обеспечение надлежащих условий для реализации гражданских, социальных, экономических и культурных прав и законных интересов людей с инвалидностью, в том числе тех, которые получили инвалидность в зоне АТО, инвалидов войны...» Недавно мы уже видели, как в конфликте общества с государством Уполномоченный Президента по защите прав детей выбрал сторону последнего. Ведь он был его представителем...

И сегодня, как и девять лет назад, мы по-прежнему видим печальную тенденцию: ребенку с ограниченными возможностями, родившемуся в бедной семье, – прямая дорога в спецучреждение.

Логично предположить, что в сферу деятельности нового уполномоченного будут входить и дети с особыми потребностями из домов ребенка, таких, как в Новоград-Волынском. Хотя, судя по формулировкам, президент вряд ли думал о Вове и Ангелине, создавая новую службу при АП, вместо того чтобы сократить ап-

парат госчиновников и объединить Минздрав с Минсоцполитики, как это, например, сделали в Грузии. Потому что последнее, на мой взгляд, не столько вырабатывает социальную политику, сколько дублирует функции собесов и Госкомстатистики. И то – в перерывах между внедрением схем для дерибана и без того скудного госбюджета. И такое объединение было бы в интересах Вовы и Ангелины, которые по достижении ими четырех лет не становились бы объектами т. н. социальной политики, направленной у нас сейчас на обеспечение материального минимума, необходимого для жалкого выживания. Ведь они по-прежнему нуждаются в медицинском уходе, в физической и психологической реабилитации. Они нуждаются в семье, а не в изоляции от общества. Так же, как и более здоровые дети. Но, увы...

Справка

По информации ГУ «Центр медицинской статистики Минздрава Украины», на 1 января 2014 г. в сфере управления Минздрава находятся 44 дома ребенка (из них один – в АР Крым, один – в г. Севастополе) с 2725 воспитанниками в возрасте до трех лет (из них 97 – в АР Крым, 37 – в Севастополе). Среди воспитанников расстройства психики и поведения имеют 1222 ребенка (в АР Крым – 54, в Севастополе – 12).

По информации отдела организации медицинской помощи детям Минздрава на 1 января 2014 г. в Украине зарегистрировано 168 280 детей-инвалидов в возрасте до 18 лет (210,6 на 10 тыс. детского населения).

Причинная структура первичной инвалидности у детей в последние 10 лет остается стабильной. На первом месте – врожденные аномалии, деформации и хромосомные нарушения (30,4 %); на втором – болезни нервной системы (17,6); на третьем – расстройства психики и поведения (13,9 %).

Ярослава Цибульська, «Магнолія-ТБ»

«У нас тут своя тюрма»

Більшості з нас відомо, що кожна дитина в інтернаті мріє про маму і тата. На прохання керівників інтернатних закладів, журналісти іноді пишуть про нестачу ліків або теплого одягу для дітей. При цьому не порушується питання: а чи можна зробити так, щоб ці діти зростали в сім'ї: рідній чи прийомній? Про дідівщину або насилля у всіх його проявах, ми дізнаємося, коли ці жахливі випадки виходять за межі інтернату. Ще рідше звертають увагу на внутрішній світ дитини, яка живе в інтернатній системі, або, вірніше – виживає. Щоб уявити цей стан, недостатньо навіть поставити себе на місце дитини, яка живе за розкладом, не має вибору і не знає батьківської опіки або хоча б уваги близької людини.

І мало хто знає, що система інтернатного виховання руйнує навіть природне бажання дитини – мати батьків. Інакше як пояснити те, що все частіше в інтернаті ви можете зустріти дітей, які скажуть, що в сім'ю вони не хочуть. Нормальній людині складно повірити в те, що дітей залякують і погрожують покаранням, якщо вони погодяться на прийомну сім'ю. Про це б вам могли розповісти самі дівчатка і хлопчики, які опинилися усередині інтернатівських стін, але вони цього не зроблять. Щоб відвідати їх, потрібен спеціальний дозвіл від керівництва закладу, бо безпека дітей лежить на їхніх плечах. А після випуску з інтернату, молоді хлопці й дівчата не розчиняються серед нас, вони тримаються один одного, наче якась окрема субкультура. А ми, тобто суспільство, не поспішаємо її помічати.

Чи знаєте ви дітей, які не хочуть в сім'ю?

«Я знаю навіщо ви приїхали», – Артемів голос звучить так, ніби, ми з фотографом прийшли зламати йому життя. Звісно, у тринадцять років бунтівний настрій – цілком нормальне явище. Мовляв, сьогодні буду з вами розмовляти, завтра – ні. Але в цьому закладі всі діти підліткового віку одноставно були налаштовані проти нас. Назву інтернату мені не складно вказати, але тоді весь негатив впав саме на цю установу. Насправді ж, подібних досить багато. А цьому «не пощастило» з приїздом нашої знімальної групи – благодійного проекту «Цій дитині потрібна родина». З дозволу Служб у справах дітей облдержадміністрації ми фотографуємо та знімаємо на відео дітей-сиріт в інтернатних закладах, щоб розмістити

їх анкети на порталі www.sirostvy.net. За допомогою цього ресурсу кожен усиновитель може побачити фотокартку дитини й відеоролик про неї та скоріше всиновити своє чудо.

Не дивно, що здебільшого подружні пари хочуть всиновити діток до п'яти-семи років. На щастя, для дітей старшого віку існують сімейні форми виховання – опіка, прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу. Їх створює й підтримує держава, але усередині самої системи інтернатних закладів, що теж підпорядковуються державі, відбуваються діаметрально протилежні процеси.

«Інтернат виживає за рахунок дітей-підлітків. Малих всиновлюють, а старшими можна маніпулювати. Не захочуть йти у сім'ю – значить інтернат збереже клас і фінансування на наступний рік.

підлітків. Малих всиновлюють, а старшими можна маніпулювати. Не захочуть йти у сім'ю – значить інтернат збереже клас і фінансування на наступний рік. Насправді ж, всі діти мріють про сім'ю». Заходимо в кімнату, де на нас чекають менші діти – 7–9 років. З ними набагато легше знайти спільну мову. Вони трохи соромляться, але такі щирі, лагідні. Достатньо трошечки похвалити – розквітають усмішкою, туляться до тебе, наполегливо лізуть на руки, наче ми їм не чужі. Знаю, що не залишуся тут сьогодні і завтра не прийду, а може вже й ніколи. Але відштовхнути і не обійняти цих зайченят не можу. «Аби тільки не почути слово «мама». Адже тоді доведеться пояснювати дитині, що твоя мама обов'язково знайде тебе, а я тут на роботі.

Дивлюся: по коридору ходить Артем зі старшої групи. Вихователь у дверях уважно пильнує.

– Чого ви тут ходите? Вже заняття почалися, – каже вихователь, на вигляд втомлена жінка років шістдесяти.

– Артем, не соромся, йди до нас. Хочеш, ми тобі на згадку залишимо твоє фото? – намагаємося втертися в довіру до хлопця.

– Вони мені не потрібні, – Артем, як завжди, зарозумілий.

– Ой, цей Артем геть неслухняний, – підключається вихователь. – Ви думаете його не хотіли всиновити? Та він усім відмовляє. Так, Артем? Зараз я сама відведу тебе на урок, щоб тут не вештався. – Вони йдуть.

Який сором – змусити дитину приховувати те, що вона хоче в сім'ю! Ми від'їжджасмо з відео, на якому Артем, можливо вперше в житті каже вголос, що мріє про маму і тата.

Десь за годину вихователь відійшла у справах. Артем знов підбирається до нас. «Тут ми керуємо, а не нами, – пояснює хлопчик. – Ми тут господарі, як у тюрмі. Знаєте, є тюрми, де у арештантів свої закони, і в нас тут своя тюрма». Артем має якесь уявлення про місця несвободи, а хто йому розкаже, що таке справжня сім'я? Може вчителі? Чи телебачення? Батьки дали йому життя, а потім відмовилися, і це жорстка правда, з якою Артему доводиться справлятися самостійно. Намагаюся знайти більш дружній тон до хлопчика: «Дивись, якщо це тюрма, то ми можемо хоча б спробувати випустити тебе на свободу». Ще кілька хвилин переговорів і Артем каже: «Тільки не кажіть вихователям, що я погодився зніматися». Ми трохи шоковані з фотографом, переглядаємося і швидко зачинаємо двері, щоб хлопчика не збентежили вихователі. Який сором – змусити дитину приховувати те, що вона хоче в сім'ю! Ми від'їжджасмо з відео, на якому Артем, можливо вперше в житті каже вголос, що мріє про маму і тата. Однокурсники хлопчика як і вранці сидять на підлозі, прикуті до телевізора. Показують черговий одноманітний серіал, як і кожен день у цьому закладі.

Інтернати, що ховаються за діагнозами дітей

В наступному інтернаті знайомлюся з Вадиком. Він сидить, усміхається і тягнеться мене обійняти. Наш оператор не встиг увімкнути камеру, як Вадик почав

монолог: «Мене звали Вадик, вчуса у четвертому класі, не балуюсь, хочу, щоб мене всиновили мама і тато». Нічого собі! Зазвичай діти соромляться, а Вадик, наче чекав на цей момент все життя. Дивлюся на це миле дитя і згадую Артема. Зовнішньо вони дуже схожі. Тільки Вадик молодший на 2 роки. Тихенько питаю у вихователя, чи є у Вадика брат. Жінка каже, що є, але мешкає в іншому інтернаті десь в області. Брати не спілкуються з раннього дитинства. Вадик страждає на ДЦП, тому разом з іншими дітками мешкає в окремому закладі. Попри те, що тут не всі діти можуть пересуватися самостійно, на життя вони не скаржаться, спілкуються з радістю і не бояться бути самими собою. Видно, що проти сім'ї ніхто їх не налаштував. Але не все так просто і прозоро. Секрет у назві закладу. Чинникам достатньо було лише дати йому ганебну назву «інтернат для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, з вадами розумового розвитку». Нагадаю, що у Вадика болять ноги, а не голова. Багато його друзів по інтернату теж страждають на проблеми фізичного, але не розумового характеру. В школі ж їм доводиться вчитися з усіма дітьми за полегшеною програмою. І попри це, ці хлопчики й дівчатка розумні й усвідомлюють: через хворобу в них менше шансів знайти батьків, тому так міцно чіпляються за можливість розказати про себе майбутнім мамі й татові.

Вову Струка я знала всього чотири дні, але не забуду його ніколи.

Штучне сирітство

Далі познайомлю вас з Сашком. Саша здоровий хлопчик і не сирота, але вже п'ять років мешкає в інтернаті. Як же так сталося? Мама Сашка втратила роботу, почала пити, а сина віддала до інтернату. За наші з вами податки вона губить долю сина в закритій державній установі. На перший погляд здається, у Сашка все добре. Він вже звик до нових меблів в інтернаті, до м'якеньких товстезних килимів, тут навіть тренажери є й смаченьким постійно балують. Інтернат знаходиться в обласному центрі й не обділений увагою ні чиновників, ні волонтерів. Але хлопчик все одно втікає до мами в село. І коли каже про неї, на його очах навертаються сльози. У свої тринадцять років він соромиться плакати. – Нічого, це ж добре, що в тебе є емоції, – заспокоюю я. – В тебе чутливе серце. – Мені б дуже хотілося знайти тата. Раніше він жив на в'їзді у місто, знаєте, там ще такий здоровезний дуб росте. Тато не знає, що мама мене покинула. Мені хоча б побачити його... Переборюю ком в горлі й обіймаю Сашка. Не питаю, чи хотів би він жити у прийомній сім'ї, бо на разі це неможливо. Керівництво закладу не дозволяє мені сфотографувати хлопчика, адже він без статусу. Статус дитини-сироти дає право на усиновлення. А в Саші за документами є мама. Я попросила секретаря подивитися, хто Сашин тато. «Записаний зі слів матері». І скільки таких дітей в інтернаті? «Третина», – каже секретар. Після випуску в цих дітей не буде ні соціальних виплат, ні пільг на вступ до вишу, ні права на безкоштовне житло. Єдине, що в них залишиться – це згадка про рідних батьків. І я не знаю, як вони нею скористаються.

Людина, а не статистика.

Інтернетом гуляє сумна статистика про те, що більшість випускників інтернатів стають жертвами злочинців, закінчують життя самогубством та не доживають до сорока років.

Не стану наводити ці цифри, бо знаю, що таке серйозне дослідження в Україні ще не проводилося. Але один єдиний випадок на все життя довів мені згубність інтернатної системи для дитини. Вову Струка я знала всього чотири дні, але не забуду його ніколи. Майже непритомного Вову привезла швидка до однієї з київських лікарень. Дитина без документів, потрібно шукати батьків. Коли Вова отямився, розповів, що йому 17 років, зростав в інтернаті, постійного житла не має, а його документи десь згоріли. Вранці дзвоню до служби у справах дітей того району, де зі слів Вови, він народився. Сказали, що такого хлопчика не знають. Може Вова щось наплутав, або не все розповів?.. Подзвонила до міліції – такої людини в розшуку немає. Дійсно, хто тебе шукатиме, коли ти сирота? Знов дзвоню до лікарні: «Що з хлопчиком?» – «Ми не повідомляємо діагнози незнайомцям». Після дзвінка до Міністерства охорони здоров'я лікарі забігали, зробили аналізи і навіть перевели нашого пацієнта до окремої палати. Але діагноз невтішний – відкрита форма туберкульозу, анемія, печінка у дуже поганому стані і т. д. А коли Вова одужає, куди йому йти? Потрібно було знайти той інтернат, де він виховувався. Але скоро

Після випуску в цих дітей не буде ні соціальних виплат, ні пільг на вступ до вишу, ні права на безкоштовне житло. Єдине, що в них залишиться – це згадка про рідних батьків. І я не знаю, як вони нею скористаються.

виявилось, що юнаку не 17, а 19 років. Хлопчик був у поганому стані – навіть розмовляв погано, може тому лікарі неправильно записали. Виходить, що Володю правомірно виписали з інтернату. І власні документи він має відновлювати самостійно. За два дні Вови не стало. Не стану описувати внутрішню порожнечу й вину, які відчуваю і досі. Але кожного разу згадуватиму Вову Струка, коли йтиметься про те, чи потрібна бездушна, нелюдська система інтернатного виховання тут у нас в Україні – в країні, де так багато відкритих і добродійних, щирих людей. Ми здатні подолати цю систему заради Артема, Вадика, Сашка та ще багато тисяч дітей, які ризикують повторити Володін долю.

Для цього нам потрібні кардинальні зміни системи. Реформування закладів для дітей з інтернатною формою утримання почалося ще у 2007-му році, але говорити про суттєве покращення ситуації зарано, коли ще понад 117* тисяч дітей виховуються в цих установах. Проблеми інтернатного виховання дітей мають обговорюватися широким загалом, бути у всіх на слуху, але це можливо лише при відкритості інтернатів для громадського контролю. Українська громадськість вже підтримує розвиток усиновлення та ідеї виховання дітей в сім'ї, залишилось, щоб нас підтримала і держава.

* За даними моніторингу офісу діяльності Уповноваженого Президента України з прав дитини.

Повірити в підлітка

В Україні триває реформування системи інтернатних закладів: в сім'ї потрапляють здебільшого діти-сироти до 10 років, а 12–15-річними займається держава.

За даними Генеральної прокуратури України, щороку близько 10 тисяч підлітків потрапляють до притулків. Причина – нестерпні умови в родинах, в інтернатних закладах, під опікою.

Підлітковий вік – один із найскладніших етапів дорослішання і один із найбільш визначальних у житті. Кому повірять вже не дитина і ще не дорослий, за ким піде – від того залежатиме все його подальше життя. На жаль, підлітки – це ті, кого найрідше в Україні всиновлюють, беруть під опіку, а також у прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу (ДБСТ).

Щаслива історія Даші

17-річна Даша Д., яка сьогодні проживає у СОС-містечку в Броварах, під Києвом, може багато розповісти і про інтернат, і про те, як не піти за течією, і про те, як повірити мамі – не рідній, прийомній, але людині, яка хоче тобі найкращого. До 15 років вона проживала в дитячому будинку в с. Мокрець (Київська область).

Якщо чесно, то я нікуди не хотіла – хотіла залишитися в дитбудинку, бо звикла.

– До мене в дитбудинок «Надія» с. Мокрець приїхала Віка (працівник Благодійного фонду «СОС Дитяче містечко». – Авт.) і запропонувала подивитися СОС-містечко. На той час мене хотіли удочерити іспанці в Іспанію, і я мала вибір. Якщо чесно, то я нікуди не хотіла – хотіла залишитися в дитбудинку, бо звикла. Але приїхала сюди: прийшла в гості в сім'ю, в якій зараз живу, впізнала там братів Льошу і Сашу з мого дитбудинку – я їх давно знала, потім приїхала на вихідні... Побачила, що тут не так, як в дитбудинку – все по розпорядку – а так як в звичайній

сім'ї. Погодилася... Прийомних батьків я сприйняла як рідних, бо і вони мене прийняли таку, якою я є, хоча спочатку були проблеми, – згадує Даша. – Раніше я нікому не довіряла. Про прийомних батьків думала, що це чужі люди, і хотіла жити сама по собі. Якби я зараз жила так, як коли сюди приїхала, то навіть не знаю, що було б зі мною – я була б іншою людиною.

У Даші є рідні бабуся, тато і 27-річний брат. Вона підтримує з ними стосунки. Дівчина вчиться в ліцеї (спеціальність – оператор комп'ютерного набору/адміністратор). Після закінчення ліцею хоче йти в університет на спеціальність «Готельно-ресторанний бізнес». Ще Даша освоїла професію майстра-перукаря – у школі Дюденка.

Працівник СОС-містечка Вікторія Жеромська розповіла, що у Дашиних при-

Але в будь-якому випадку головне – повірити в дитину. Треба її прийняти безумовно.

Оксана Миколук, «День»

йомних батьків є особливість: вони приймають дітей безумовно. Крім Даші, в родині живуть брати Льоша і Саша, брат із сестрою – Женя та Соня. Ще є 17-річний Максим, який зараз доглядає за хворою бабусяю.

– Адаптація завжди буде важкою – як для дітей, так і для сім'ї. Але в будь-якому випадку головне – повірити в дитину. Треба її прийняти безумовно. Легше з молодшими – до 9–10 років. Тому що пізніше це вже сформована особистість. До нас дуже рідко приходять діти по одному. Найменше – по двоє. В основному – великі сімейні групи, які неможливо влаштувати в прийомні сім'ї. Є такі дитячі будинки сімейного типу, де є одна сімейна група (всі діти – рідні по крові), – розповідає начальник відділу з організації соціального супроводження сімейних форм виховання Благодійної організації «Київське обласне відділення «Благодійний Фонд «СОС Дитяче містечко» Вікторія Жеромська.

За даними Національного інституту стратегічних досліджень, сьогодні в Україні близько 6 тисяч дітей живуть в ДБСТ, 7,5 тисячі – в прийомних сім'ях, 63 тисячі – під опікою. У середньому щороку в Україні сироті близько 8 тисяч дітей. До 2009 року кількість дітей-сиріт в Україні постійно збільшувалася, але вже 5 років тенденції протилежні. 2013 рік став рекордним за кількістю створення в Україні ДБСТ та прийомних родин. За даними Міністерства праці та соціальної політики, за останні роки в Україні у 26 разів зменшилася кількість випадків влаштування дитини до інтернатного закладу (з-понад 13,5 тисяч випадків 2012 року до 523 випадків 2013-го); у п'ять разів зросла кількість дітей, яких фахівці повернули до біологічної сім'ї із інтернату (2013 року – 860 дітей, 2012-го – 166 дітей); у вісім разів – кількість випадків попередження вилучення дітей з біологічних сімей.

Незавершена історія Владислава

Основна причина, чому діти сиротіють – зловживання батьків алкоголем, наркотиками. Майже всі діти з таких сімей – соціальні сироти, всі пережили занадто багато для свого віку. Смерть батьків та відмова від опікунства – теж досить поширені причини сирітства.

14-річного Владислава М., який сьогодні перебуває в Центрі соціально-психологічної реабілітації Тернополя,

називають «важким підлітком». П'ять років тому він втратив маму і весь цей час жив в опікунів (друга сім'я діда), які вже місяць як відмовилися від нього. У службі у справах дітей таке рішення опікунів пояснили складним характером хлопця: мовляв, імпульсивний, нестриманий, агресивний. Його доля ось-ось має вирішитися: вибір – між інтернатом і рідною тіткою, яка погоджується взяти його під опіку. Але, очевидно, занадто багато Владислава зраджували дорослі, бо він, як і Даша раніше, нікому не довіряє: на даний момент хлопець погоджується на інтернат, а не на сім'ю матеріної сестри.

– До Нового року він буде в нас, у притулку. Потім, швидше за все, його чекає державний заклад – він погодився. Це вимушений крок, а причина в сім'ї, у якій він жив... У Тернополі діє дитячий будинок для дітей шкільного віку, там до 20 осіб. Поки що в цьому будинку місць немає, але, сподіваюся, Владислава вдасться туди влаштувати.

За даними Національного інституту стратегічних досліджень, сьогодні в Україні близько шести тисяч дітей живуть у дитячих будинках сімейного типу; 7,5 тисячі – в прийомних сім'ях; 63 тисячі – під опікою. У середньому щороку в Україні сироті близько восьми тисяч дітей. До 2009 року кількість дітей-сиріт в Україні постійно збільшувалася, але вже п'ять років як тенденції – протилежні. 2013 рік став рекордним за кількістю створення в Україні дитбудинків сімейного типу та прийомних родин.

Тому що я б не хотів, щоб його розмістили в державний заклад, де більше 100 осіб, – говорить директор Центру соціально-психологічної реабілітації дітей м. Тернополя Володимир Завіша. – Проблема в тому, що зараз він не бачить себе в жодній сім'ї. Чому? Можливо, причиною стали відносини в родині опікунів: якщо жити в одній хаті і не розмовляти одне з одним, то це до добра не призведе... Його опікун скаржилася, що він її не слухає, він – що не прислухаються до його думки. Владислав дуже замкнутий хлопець. Не йде на контакт ні з соціальним працівником, ні з психологом. Зараз в нього немає стійких відносин ні з ким: немає друзів, з якими б він передзвонювався, дружить з дівчатами, які мешкають в нашому притулку. Тут він – в теплі, в добрі: у нас є заняття, приходять на практику студенти – є живе спілкування. Він залюбки допомагає, коли його попросять. І коли до нього нормально ставитися, у хлопця немає агресивності. Я б сказав, що чувається він тут краще, ніж в сім'ї опікунів.

Дитячий будинок, про який говорив Володимир Завіша – це кращий варіант, тому що 20 дітей – не 100, і клімат між дітьми та дорослими можна створити більш сприятливий, а ще – проконтролювати вихованців, знайти підхід до кожного. Але в будь-якому випадку – це державний заклад, і про родинне тепло, виховання та, відповідно, розвиток не йдеться. Згідно з офіційними даними, щороку на утримання інтернатних закладів держава виділяє 5,7 мільярда гривень, ще близько двох мільярдів інтернати отримують з місцевих бюджетів та від спонсорів.

Українське суспільство досі не усвідомлює негативного впливу інтернату на життя і долю дитини.

– Сьогодні в Україні кількість дітей, які виховуються в інтернатах, одна з найвищих у Європі – це понад 80 тисяч осіб. При цьому понад 80 % з них перебувають там через крайню бідність. Вони живуть і виховуються у 700 закладах. У нас дуже розгалужена система таких закладів, – наголошує директор Представництва благодійної організації «Надія і житло для дітей» в Україні Галина Постолюк.

Одна з причин – небажання самих працівників інтернатних закладів позбутися робочих місць. Ще одна – українське суспільство досі не усвідомлює негативного впливу інтернату на життя і долю дитини: за даними соціологів, 50 % вважають, що дитина-сирота має виховуватися у родині, 50 % – у сиротинці. Хоча вивчення життєвих історій випускників інтернатів свідчать, що ці діти – потенційні безхатченки, злодії та повії (особливо це стосується дітей, які довго пробули в інтернаті). Вікторія Жеромська пояснює, що «відновити» дітей, які виростили в інтернаті, до рівня «домашніх» дуже складно:

І це мова про тих дітей, з якими працюють фахівці. А що робити 11–12 тисячам випускників інтернатних закладів, якими щороку поповнюється наше суспільство?

2012 року в Україні затвердили Національну стратегію профілактики соціального сирітства на період до 2020 року. Згідно з планом дій, передбачається, що до 2015 року кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, має зменшитися на 10 тисяч. Мабуть, ця цифра поки що залишиться на папері – 2014 року ми отримали інші тенденції, коли дітей в інтернатах стало більше за рахунок дітей-переселенців. Але очевидно одне: стратегія держави на реформування інтернатних закладів має обов'язково бути продовжена. Адже треба дати шанс десяткам тисяч дітей.

– Із травмою, набутою в дитинстві (коли діти втратили батьків, чи коли ті нехтували потребами дітей, чи коли було насилья) дуже важко працювати. Помічено, що якщо дитина провела два роки в інтернаті, то для її відновлення потрібно удвічі більше часу.

Але очевидно одне: стратегія держави на реформування інтернатних закладів має обов'язково бути продовжена. Адже треба дати шанс десяткам тисяч дітей.

Фотографії
Руслана Канюки

Альберт Павлов, «МИГ»

«Человек разумный» – это вид животного, который отличается от остальных представителей животного мира разумом и способностью применять разум в повседневной жизни.

Отдавайте ребенка в интернат – и мы вам поможем!

В нашей работе мы постоянно сталкиваемся с проблемами детей. К нам обращаются многодетные матери-одиночки, которые едва могут свести концы с концами. Обращаются родители тяжелобольных детей, в поисках средств на спасительные операции. Просят помочь с реабилитацией родители детей с ДЦП. Десятки таких обращений ежемесячно проходят через наш фонд.

Люди обращаются в фонды, потому что государственной поддержки не достаточно. И рядом с этими бедствиями мы видим другую картину – сотни миллионов гривен тратятся нерационально на зарплату и содержание огромных интернатов, в которых практически не осталось детей-сирот. Во многих многодетных семьях доход менее 700 гривен на члена семьи, но если мать устроит своих детей в интернат, то государство будет тратить от 6 до 14 тысяч гривен на каждого ребёнка.

Абсурдность этой ситуации очевидна любому школьнику, но министерские чиновники и областные власти делают вид, что ничего не замечают. Они продолжают поддерживать умирающую интернатную систему, создавая видимость реформ и меняя вывески на интернатах.

У Запорожской области – худшие в Украине показатели по количеству детей в интернатных учреждениях (по итогам отчета Уполномоченного по правам детей при Президенте)

Причина такой ситуации – «псевдореформы» и попытки системы сохранить рабочие места, вместо того, чтобы помочь детям.

Причина такой ситуации очень проста – директора и персонал интернатов боятся потерять место работы (в сельской местности это зачастую единственная возможность стабильного заработка), а фирмы-поставщики и коррумпированные чиновники – не хотят лишиться сверхприбылей от госзакупок.

Выходит, что многие сотрудники системы интернатов ставят собственное благосостояние выше интересов детей. Вместо того, чтобы задуматься о способах, они придумывают новые и новые способы удержания и заманивания детей в интернатные заведения.

Псевдореформа интернатов в Украине

Недавно было опубликовано мониторинговое исследование Уполномоченного по правам детей при Президенте Украины о функционировании учреждений для детей-сирот и детей, лишенных родительской опеки.

Люди обращаются в фонды, потому что государственной поддержки не достаточно. И рядом с этими бедствиями мы видим другую картину – сотни миллионов гривен тратятся нерационально на зарплату и содержание огромных интернатов, в которых практически не осталось детей-сирот.

Оказалось, что в Запорожской области худшие в Украине показатели по количеству детей в интернатных учреждениях. У нас наибольший процент детей, охваченных интернатной формой содержания – 2,6 % от числа детского населения области. Для сравнения, в Киевской области – всего 0,7 %, т. е. в 3,7 раза меньше.

В отчете приводятся множество фактов, говорящих о том, что большинство интернатных заведений Украины сейчас заполнены лишь на 50–70 %, причем число детей-сирот в большинстве интернатов – не более 10 %.

Например, в Запорожской области существует Камышевахская школа социальной реабилитации для мальчиков, рассчитанная на 50 воспитанников. Во время визита в эту школу губернатора Александра Пеклушенко сообщалось, что в школе всего 14 воспитанников, и 51 человек персонала. К сожалению, вместо того чтобы подумать

ОХВАТ ДЕТЕЙ ИНТЕРНАТНОЙ ФОРМОЙ СОДЕРЖАНИЯ В ЗАВИСИМОСТИ ОТ РЕГИОНА

Регион	Количество учреждений	Охват детей интернатными формами воспитания, % от детского населения	Рейтинговое место
Киевская	39	0,7	1
Киев	31	1	2
АР Крым	34	1	2
Житомирская	27	1,1	3
Ровенская	25	1,2	4
Черновицкая	18	1,2	4
Черниговская	26	1,2	4
Львовская	48	1,3	5
Одесская	53	1,3	5
Тернопольская	19	1,4	6
Харьковская	50	1,4	6
Днепропетровская	70	1,5	7
Хмельницкая	26	1,5	7
Винницкая	39	1,6	8
Волынская	22	1,6	8
Донецкая	92	1,6	8
Ивано-Франковская	29	1,6	8
Луганская	48	1,6	8
Севастополь	11	1,6	8
Закарпатская	33	1,7	9
Черкасская	28	1,7	9
Сумская	28	1,7	9
Кировоградская	27	1,8	10
Полтавская	31	1,9	11
Херсонская	28	2,0	12
Николаевская	31	2,1	13
Запорожская	45	2,6	14

о том, как реформировать эту школу, губернатор сказал следующее:

«Сделаю все, чтобы эту школу никогда не закрыли по целому ряду причин. Причина первая – к сожалению, такие дети есть, их число растет, а школы закрываются. И наша Камышевахская школа остается базовой – прежде всего благодаря коллективу. 51 рабочее место для меня, как для губернатора, очень ценно и важно».

Не ясно, откуда у губернатора информация о росте числа таких детей, если подобные школы заполнены на 20–30 %. Приоритетом в политике государства должно быть создание комфортных условий для детей, прежде всего воспитание в семейных условиях, но наши власти больше говорят о сохранении рабочих мест в интернатах.

Многие интернаты частично выполняют функции общеобразовательных школ, и часть детей посещает их лишь в дневное время. В то же время, интернаты сохраняют своё повышенное финансирование.

В домах ребёнка в Украине также выполняемость лишь 55 %, из них менее половины детей являются сиротами. Остальные дети – из семей, попавших в сложные ситуации. При этом затраты государства на содержания одного ребёнка в доме ребёнка в среднем составляют 12 тысяч гривен в месяц!

В докладе Уполномоченного по правам детей делается вывод о том, что реформа интернатов проходит бессистемно, одно интернатное учреждение меняет название, но по-прежнему остается интернатным учреждением, где дети оторваны от семьи. Никто не проводит глубокий анализ всей системы и её соответствия потребностям детей. Название сменить на много проще.

Такая же ситуация наблюдается и в Запорожской области – теперь большинство интернатов у нас переименовались в «учебно-реабилитационные центры».

Система прежде всего работает на сохранение и обслуживание самой себя, а не на защиту интересов детей.

В целом затраты государства на интернатную систему составляют 5,7 млрд грн в год, из них лишь около 14 % направляются на потребности ребенка, остальная сумма уходит на зарплаты персонала, коммунальные услуги и т. д. Система прежде всего работает на сохранение и обслуживание самой себя, а не на защиту интересов детей.

Прокуратурой выявлены сотни случаев попадания в интернат детей, которые не имеют права там находится (т. е. не имеют статуса сироты и проблем со здоровьем, а находятся в интернате лишь по причине бедности родителей).

Ситуация, при которой государство тратит немалые суммы на содержание ребенка, имеющего живых дееспособных родителей – в корне неправильная! Ведь родители не лишены родительских прав, тогда почему же с них снимается обязанность заботиться о своем ребенке? Почему созданы такие лёгкие условия снятия с себя ответственности за содержание собственного ребенка? Почему содержание ребенка в интернате должно идти за счет налогов, которые платят другие граждане?

Нам известны случаи, когда родители благополучно уезжают на заработки, скажем, в Австралию, и их ребенок в это время содержится за государственный счет в детдоме, на него тратится 14 000 грн в месяц. Это не родители-бомжи – это вполне адекватные люди, которые просто пользуются интернатной системой.

Что мы предлагаем

Конечно, мы не предлагаем закрыть и сровнять с землей все здания интернатов. Любые радикальные меры приведут к массе негативных последствий. Мы предлагаем продумать возможные пути реформирования интернатов и определить те задачи, которые могли бы выполнять интернаты.

Нужно всем вместе – областным властям, руководству интернатов, департаментам образования, здравоохранения и социальной защиты, общественным организациям – провести глубокое исследование системы интернатов в области, потребностей в каждом интернате, площадей и финансов на их содержание. При этом отбросить свои корыстные интересы и думать в первую очередь об интересах детей и других социально незащищенных людей. Конечно, не забывать об интересах персонала, но не ставить эти интересы выше интересов детей.

На основе комплексного рассмотрения всей системы и используя передовой мировой опыт, определиться с путями реформирования.

Мы могли бы предложить такие способы использования интернатов:

1. Жильё для выпускников интернатов и других людей, стоящих в очереди на жильё.

Как известно, обеспечение сирот жильём – острейшая проблема, которая у нас в области практически не решает-

ся. В год лишь 1–2 человека получают комнату в общежитии. В очереди на жильё по области находятся десятки бывших воспитанников интернатов. Так почему бы не переоборудовать некоторые интернаты, особенно в Запорожье и других крупных городах под социальные общежития для сирот?

Я говорю о крупных городах потому, что нет смысла переоборудовать под жильё интернаты, находящиеся в маленьких поселках, где нет работы. В городах социальное жильё наиболее востребовано.

2. Служебное жильё для приемных семей и детских домов семейного типа.

3. Преобразование интерната в общеобразовательную школу или детский сад.

В некоторых районах городов ощущается нехватка мест в детских садах, и создание детского сада в интернате вполне обосновано.

4. Преобразование интерната в центр детского творчества и спортивные секции.

5. Использование под жильё для многодетных семей, стоящих в очереди.

6. Создания центра для независимого проживания людей с особыми потребностями.

Многие люди с инвалидностью чувствуют себя беспомощными и одинокими. На базе интернатов можно создать отдельные квартиры для таких людей, обеспечить комфортные условия проживания, адаптировать помещения для перемещения на колясках. Такие люди могут жить практически независимо, при минимальной поддержке персонала. Для них можно подобрать варианты занятости на территории интерната.

7. В крайнем случае – продажа интерната на аукционе, и направление средств на развитие других социально важных проектов.

Легче продать здание, переобучить персонал и помочь ему с трудоустройством на новом месте, чем годами тратить миллионы на финансирование неэффективного учреждения.

Обычная добродетель

Маричка Паплаускайте, «Вести. Репортер»

Сосед по пьяни подвешивает дочку в авоське на люстру. Беременная толстушка из магазинчика у дома точно решила оставить ребенка в роддоме. А в заброшенной даче без еды, воды и заботы выживают трое уже брошенных детей. Вы не знаете о них. Но они есть. Два года назад для решения подобных проблем каждый городской район, каждый поселок и даже каждое село получили собственного участкового специалиста по социальной работе. Им долго не доверяли, называли агитаторами партии власти, обвиняли в некомпетентности. Сейчас работа службы понемногу начала налаживаться, но правительство решило этот институт упразднить – сэкономить для бюджета 308 млн грн. Конечно, соцработники не супергерои и не воюют на востоке. Но у них редкое призвание – исправлять поломанные судьбы.

История первая «Наплевать, как люди смотрят»

– Мы так готовились оба. Я курицу запекла в дорогу. Саша сам денег заработал, купил матери блок сигарет и дезодорант. Ночь ехали в поезде до Днепродзержинска, потом едва не автостопом добирались до женской колонии. Нас там обыскали, все привезенные продукты разрезали-проверили, даже каждую сигарету ощупали. Дальше нужно было час ждать. Сашу всего трусило. Он же мать не видел года четыре уже. Завели в кабинку небольшую: там скамейка, телефон и стекло вместо стены. И вот заходит она. Боже-боже! Страшенькая. В платке сером. Щеки запали, глаза огромные. Зубов нет, только два по бокам торчат. Бушлат на ней огромный, валенки. Я как глянула – слезы текут, и ничего с собой поделат не могу. Саша, смотрю, тоже глаза опустил. Взял телефон: «Мам, мам...», а говорить не может. Ком в горле.

В глазах рассказчицы и сейчас, спустя год после тех событий, стоят слезы.

Смахнув их, Алена достает из папки копию справки об освобождении своей клиентки Надежды. С маленькой черно-белой фотографии в документе на нас смотрит старая разбитая женщина. А ведь ей всего 41.

Сначала Лениным подопечным был только сын Надежды – Саша. Он вырос в интернате – мать лишили родительских прав за пьянство, а потом и вовсе посадили. Алена старалась стать ему другом. Давала советы в личной жизни. Помогла восстановить отключенные газ и свет в квартире, оставшейся от бабушки. Так совпало, что как раз к совершеннолетию Саши, а значит и к выпуску из интерната, его мать тоже должна была выйти на свободу, только из тюрьмы.

– Вот мы и решили свозить его к маме заранее. Им же потом жить вместе – нужно было знакомиться заново.

Да, страшно она выглядит. Но она человек, и ей нужна поддержка.

– Мне хочется верить, что ее подставили. Она такой добрый и доверчивый человек. Как пластилин: что ни скажешь, все будет делать.

Освободилась Надя в октябре. И началась кропотливая работа по возвращению ее к нормальной жизни.

– Для начала одели-обули. Я сама ходила по рынку и просила помочь, объясняла ситуацию. Потом говорю мужу: давай отвезем им еды, нечего же кушать. Привезли картошку, сало, чай, хлеб – самое необходимое. Приехали, а она даже суп сварить не может – Саша ее учит. И беспорядок дома. Я ей говорю: Надя, вы же женщина, вы умная. Я всегда к ней на вы, – добавляет Алена как бы между прочим. – Говорю, вы бы прибрались, вот тут тряпочку намылить и ручки на дверях протереть. Потом заплела ей косы. И, говорю, давайте, чтобы каждый день голова чистая, ногти чистые. Это тоже моя работа. Посидели-поговорили. Я с ней всегда говорю, как с родственницей.

Слушаю Алену и верю – с таким теплом она рассказывает о своей подопечной.

Алене чуть больше 30. Круглолицая. Говорит быстро и эмоционально.

– Дальше начались проблемы с документами. Квартира не была переоформлена, числится до сих пор на покойной Сашинной бабушке. Сделали Наде временную прописку. В пенсионный ходили не раз – пенсию из Днепродзержинска переводили по месту жительства. В больницу с ней ездили – она видит плохо, инвалид I группы. Целый день в очереди просидели. Сама не пойдет – всюду за руку нужно водить. И знаешь, вот я хожу с ней, она всегда меня крепко под руку держит, и мне глубоко наплевать, как на меня люди смотрят. Встречаю знакомых, они ничего не говорят, но взгляды косые бросают. Да, страшно она выглядит. Но она человек, и ей нужна поддержка.

А еще защита от тех, кто хотел бы воспользоваться чрезмерной доверчивостью Нади.

– Через пару дней как мать освободилась, Саша звонит, говорит – в запой ушла. Уже третий день. Я бегом к ней. А она давай плакать: «Алена, прости меня. Алена, я больше так не буду. Я сорвалась. Соседка попугала».

– А как Надя с сыном уживаются?

– Первые дни ничего. Затем он начал ее упрекать, что она не работает. Я звонила ему, встречалась, объясняла: это твоя мать, какая бы она ни была, ты должен ее понять и простить. И его я тоже понимаю, ребенок не видел нормальной жизни. Но всегда же можно начать сначала. Он наговорит ей гадостей, а потом сам рассказывает.

– А что бы с ними было, если бы не ты?

– О! Там, я почти уверена, был бы притон. Он из интерната вышел – стал бы друзей своих домой водить. А так я за ним следила. Она тоже не адаптирована к обществу совершенно. Боже, это такое было бы! Они сидели бы голые-босые, голодные. Пошли бы воровать. Даже думать об этом не хочу. Квартиру бы пропили или заложили. Про кредит я им тоже говорю: Саша, не дай бог, ты возьмешь кредит, – Алена заводится и начинает тараторить.

– Ценят они твою заботу?

– Не знаю, – отвечает слегка рассеянно. Впечатление такое, что она задума-

Я не считаю, что делаю что-то сверхъестественное. Говорят, много плохих людей. Нет, просто нужно относиться ко всем с добром. Тогда оно и к тебе вернется.

Яна мечтала работать в отделе милиции по делам детей, но поняла – ее предназначение в том, чтобы предотвратить беду и не дать ребенку оступиться.

лась об этом впервые. – Надя говорит мне «люблю тебя», «соскучилась по тебе», «что бы я делала без тебя». Она как ребенок. А как-то раз, когда перевели ей, наконец, около 8 тысяч грн пенсии, накопившейся в Днепродзержинске, говорит: «Алена, я тебя хочу в кафе повести. Отблагодарить». Какое кафе, говорю! Еды купи лучше. И зубы нужно вставить.

Сейчас Алена в отпуске, но все равно созванивается с Надей и Сашей через день. Кроме них под ее социальным сопровождением сейчас находится еще четыре семьи.

– А еще у меня была история! В моем районе живет девушка. Часто видела, как она с ребенком гуляет. И всегда с сигаретой и пивом. Подошла, разговорились. Говорит: «Алена, тебе рассказываю, больше некому – по четыре литра пива за день выпиваю. Знаю, что плохо, но не могу по-другому». Ей 40 лет, а ее мать до сих пор опекает – смотрит за ней из окна, только та отойдет со двора – звонит сразу. Мужа нет до сих пор, потому что мать не разрешает. Я ей дала визитку. А спустя время звонит-плачет: «Помоги мне! Не живу, а существую. Не могу больше. Смотрю в окно и выпрыгнуть хочу». Я ее повезла к психиатру, устроила на лечение от алкоголизма. Теперь каждый раз, как видимся, целует меня, благодарит. И я так рада, что вытаци-

ла ее, – Алена заминается. – Не я, конечно, Бог ее спас. Но я помогла.

– Ты поэтому пошла в социальную службу?

– Мне всегда было не все равно. Я и бомжей кормила. Смотрю, один прямо из мусорника помидоры ест. Смочет еще так громко. У меня был бутерброд. Отдала ему. Еще купила печенье, чаю, пачку сигарет. Не все меня понимают.

– Почему?

– Не знаю. Я не считаю, что делаю что-то сверхъестественное. Говорят, много плохих людей. Нет, просто нужно относиться ко всем с добром. Тогда оно и к тебе вернется. Может, я так искупаю какие-то свои грешки. Мне когда сказали, что нас сокращают, первая мысль была – а как же Надя моя? Муж все говорит: «Ну что ты о них печешься – взрослые люди». Нужда не разбирает, взрослый ты или какой.

История вторая

«Лазила по дворам, искала его пьяного»
В тени на лавочке возле общежития сидит парень. На вид лет 20. Лицо загорелое, зубы желтые, уши грязные. Зато улыбка широкая. Зовут его Тарасом.

Он сирота, год назад вышел из интерната. Идти было некуда, помочь некому. Социальный работник Яна проследила, чтобы Тарасу дали положенное ему как сироте жилье. Дали.

Он сирота, год назад вышел из интерната. Идти было некуда, помочь некому. Социальный работник Яна проследила, чтобы Тарасу дали положенное ему как сироте жилье. Дали. Комнату на 12 метров: пол прогнил, окна усохли так, что ни открыть, ни закрыть.

Стала Яна писать письма в разные строительные магазины. Просила спонсировать ремонт. И нашлись добрые люди – дали все необходимое. ЖЭК людей организовал – за пару дней привели комнатку в порядок.

– Показывай, Тарас, как ты тут живешь, – год спустя Яна в гостях у подопечного.

Не верится, что здесь кто-то живет. Только старая кровать, застеленная чем-то бесцветным, шкаф и небольшой магнитофон на полу. Через карниз небрежно переброшен тюль цвета пыли. Обои и линолеум покрыты каким-то серым налетом. Тарас, потупив взгляд и улыбаясь, скромно топчется на месте.

– Я все больше у друзей живу. Рідко тут ночую, – он делит эту комнату еще с одним выпускником интерната. Живут посменно.

– Я йому казав, чуеш, Дімон, ти лібо тут живеш, лібо нет. Последній раз я

У них настолько занижена самооценка, что они себя видят только так. А почему? Потому что других примеров не видят.

прийшов, а тут прокурено вью било, бутилок куча. З компанією гудів тут, видно, – жалуется на соседа Тарас. Хотя он и сам любитель «употребить». Социальная служба уже дважды устраивала его в реабилитационный центр для алкозависимых. Оба раза он оттуда сбегал.

– Обидно... Просто обидно, – тихо говорит Яна, когда мы ушли. – Может, и не по его вине эта комната такая стала. Но нет. Хотел бы – не допустил.

Яна не намного старше своего подопечного. Ей всего 27. Может быть, поэтому ей лучше других удается находить общий язык с выпускниками интернатов. Кроме основной работы на своем участке она еще курирует сирот и раз в неделю ходит в детский дом, где учит их основоположным вещам: что такое семья, любовь, работа, ответственность.

Яна мечтала работать в отделе милиции по делам детей, но поняла – ее предназначение в том, чтобы предотвратить беду и не дать ребенку оступиться.

– Руки не опускаются, когда видишь, что твою работу не ценят?

– Мне нельзя, чтобы опускались. У ребенка могут опускаться, но он не должен знать, что мне тоже тяжело. Если я верю в этих ребят – и они в себя поверят. Только так. Вот Тарас: периодически пьет – периодически нормально живет, работу находит. Но бывает с ним так тяжело! Лазила тут по дворам, искала его пьяного. Думала, все, больше не буду – надо выводить его из-под сопровождения. А утром приду к нему – трезвый. И снова есть надежда и силы с ним работать. Он мне когда-то на трезвую голову плакал в четыре утра: «Почему я пью? Потому что никому не нужен». А я?

Яна произносит слова четко и немного нарспев, как будто читает стихи. Наверное, это от частого общения с детьми. До того как стать социальным работником, она несколько лет работала воспитателем в детском центре реа-

билитации. Большинство ее тамошних воспитанников стали ее нынешними клиентами.

– Первый год работы привыкала к тому, что нельзя их жалеть. Да, бывает жалко. Но только покажешь это – на шею сядут.

– Яна, я вот была вчера в вашем интернате. Общалась со старшими ребятами. Они хохотали и дурачились, конечно, но тем не менее на вопрос о будущем отвечали: «Бомжами будем. А что? Сидишь целый день с протянутой рукой, ничего не делаешь. Вечером обтрусился и пошел гулять». Откуда в них это?

– Они действительно настроены на подобный сценарий. Не раз мы с ними говорили об этом. У них настолько занижена самооценка, что они себя видят только так. А почему? Потому что других примеров не видят. Честно скажу, все... ну нет... некоторая часть выходцев из детского дома становятся алкоголиками или безработными, есть и умственно отсталые, которым пенсия капает, а они ее проматывают. И вот они каждый вечер приходят в детский дом – посмеяться и показать, что воспитатели им уже не указ. И хвалятся тоже – Тарас в свое время мотороллеры воровал. Его поймали, но срок не дали, потому что умственно отсталый. Вот вам и пример!

– Как ты думаешь, ты своей работой эти круги ада хоть немного разбиваешь?

Яна прикусила губу, задумалась.

– Позитивные примеры есть. И наше участие в них ощутимо. Не так много, как хотелось бы, но процентов 35 действительно пользуются тем, что мы даем. Но даже тех, кто не ценит, в чем-то мы все равно изменяем. Вот в прошлом году из интерната выпускалась одна-единственная девочка, остальные – мальчишки. Я целую неделю бегала по магазинам, искала

С тех пор Вера Ивановна знает, что безнадежных случаев не бывает.

выпускное платье, зная, как это важно для девочки. Только в одном магазинчике нам пошли навстречу и дали платье бесплатно. Да, может, она и не оценила тех усилий, которые я приложила, чтобы этого добиться. Но она увидела, что можно «за просто так» сделать кому-то добро. Знаю, что в ней это отложилось.

Яна долго мечтала работать в милиции – «малолеток скручивать». А потом волей случая попала в Центр социальных служб. Теперь, говорит, поняла – ее предназначение не в том, чтобы ловить и наказывать, а чтобы предупредить, не дав ребенку оступиться.

История третья «Всякому злу ищут оправдание»

Когда в Белой Церкви стали искать специалистов по социальной работе, многие знакомые Веры Ивановны подначивали ее – иди, это твое. Ее уже тогда полушутя называли матерью Терезой – никогда никому не отказывала в помощи и лечила всех родных и знакомых.

Началось все еще в юности. Родную бабушку выписали из больницы с трофическими язвами и жуткой аллергией. Никто уже не думал, что она выживет. Никто, кроме Веры.

– Мы приехали через два месяца в больницу, и врачи, мягко говоря, офонарели. Лечила чем могла. Вплоть до уринотерапии. Бабушка рыдала: «Что ты руки моешь в моем». А я говорю: «Вы уже в моем вымыли, когда нянчили. Теперь и я могу». Бабушка прожила еще 12 лет.

С тех пор Вера Ивановна знает, что безнадежных случаев не бывает.

Как-то к ней на участок пришла девушка, просила помочь умирающей подруге.

– Я многое повидала, но когда увидела ее полные боли глаза и до крови потрескавшиеся губы, обомлела. Вышла из больницы и пошла не глядя. Если бы собаки меня не облаяли, не знаю, куда бы я зашла.

– Врачи удивлялись: «Вы ей кто? Родственница? Нет? А чего ж бегаете? Оно вам надо?» Ну кому-то же надо. Я не могла ее бросить.

Вера Ивановна не имеет права рассказать о диагнозе. Говорит только, что болезнь неизлечима, и что Кристина – так зовут ее подопечную – долгое время лежала обессиленная дома. Со 100 кг похудела до 47. Ткани на ногах ослабли и стали гнить. Ходить она не могла.

– Ее в больницу по скорой забрали, но держать там не хотели. Ей 27 лет. Смотрю на нее и понимаю, что нет у нее будущего. Насколько хватит ее сил?

И тем не менее Вера Ивановна взялась девушку выхаживать. Искала деньги на лекарства, бегала покупала их, приносила в больницу.

– Врачи удивлялись: «Вы ей кто? Родственница? Нет? А чего ж бегаете? Оно вам надо?» Ну кому-то же надо. Я не могла ее бросить.

– Почему?

– Ребенок с такой судьбой. Мама, цыганских кровей, умерла в тюрьме. Семеро детей осталось. Кристина самая старшая. Работала тяжело на мусороперерабатывающем заводе. Тянула всех младших, а те подросли, похитрели, стали ее обворовывать. У нее сожитель был. Тоже не ангел – восемь лет отсидел. Но он ею занимался. В три ночи мог бежать через весь город за бананами, потому что ей хотелось. Я его просила: «Дима, пойми, тебе тоже нужно провериться, лечение пройти». А он мне: «Вера Ивановна, что мне дано – то и будет. Мне глав-

– Звонят мне частенько. Радуются тому, что имеют. И мне за них спокойно.

ное, чтобы Кристина жила». Ну как их можно было бросить?

Сейчас Дима и Кристина живут в Миргороде. Он работает сторожем на аэродроме, она хозяйство ведет. Ее болезнь не лечится, но она живет.

– Звонят мне частенько. Радуются тому, что имеют. И мне за них спокойно.

Вере Ивановне 48. У нее мягкий голос, неторопливая речь и цепкий внимательный взгляд. Всю свою жизнь она проработала учительницей русского языка.

Идем с ней в гости к одной клиентке. Та просила зайти.

– Тс-с-с, потом поговорим, а то Сережа вернулся, – пропуская нас в квартиру, заговорщицки шепчет Вероника, немолодая женщина. У нее сплющенное лицо – жестокий отпечаток наследственного алкоголизма.

– Вот уволят меня, а она же все равно будет мне звонить. И я все равно буду ей помогать по мере сил. Хотя и понимаю, что нужно дистанцию держать, чтобы она могла и без меня жить. Эта грань очень тонкая. Она привязывается все равно, да и я тоже. Психолог наша говорит, чтобы мы все истории через себя пропускали, но и отпустить их могли. Иначе перегорим. Стараемся, но кнопки ведь нет – душу не выключишь.

В единственной комнате на диване отсыпается после смены ее гражданский муж Сережа. Время от времени он пропадает из дому. Потом возвращается. Как сейчас. Вокруг него копошатся две малышки – их с Вероникой дочери. У них такие же приплюснутые лица, как у мамы. Девочкам скоро исполнится по два годика. Таня и Маша стали первыми клиентками Веры Ивановны. Буквально в первую неделю своей работы в Центре социальных служб она встречала их из роддома.

– Звонят мне частенько. Радуются тому, что имеют. И мне за них спокойно.

– Веронику раньше лишали родительских прав. Она мальчика, рожденного, по ее словам, от нелюбимого чело- века, сдала в детский дом. А теперь двойню родила! Вот меня и направили к ней на всякий случай. Ждали, что Сережа вещи в роддом принесет, а его все нет. Тогда я сама прошлась по

фондам – собрала несколько сумок пеленок, распашонок. Притащила все в роддом.

Под диктовку Веры Ивановны Вероника написала заявление на социальное сопровождение.

– Там всего одно предложение: «Прошу взять меня под социальное сопровождение». Но мы писали полчаса. Диктовала по букве каждое слово – совсем неграмотная девочка.

С тех пор Вера Ивановна стала единственной поддержкой и первой советчицей для Вероники.

– Звонит мне как-то, рыдает. Сережа на нее «наехал». Я его набираю. А он так высокомерно говорит: «Что вы хотите? Вы сравните

мой IQ и ее». Я как услышала! Говорю: «Сережа-а-а, – Вера Ивановна закипает и сейчас. – Знаешь, куда ты свой IQ засунь?! Хочешь, чтобы у твоих детей был хоть какой-то интеллект – занимайся ими».

Так и живут. А буквально неделю назад Вероника ошарашила Веру Ивановну новостью – беременна, и снова двойней. И тут же заявила: «Я все решила – буду делать аборт. Если бы был нормальный мужчина рядом, другое дело. А с Сережей рисковать не хочу».

– Она уже даже договорилась об аборте. Только плачет, что денег нет, 300 грн нужно. Я перезвонила ведущей женской консультацией. Мы часто сотрудничаем. Убедилась, что Веронике сделают аборт бесплатно. Привела ее туда, завела за руку, чтобы не боялась.

– А сами что чувствовали?

– Страх, – тихо-тихо говорить Вера Ивановна. – Мне 48 лет, я за свою жизнь не знаю, как это. Но я понимаю, что это травма и боль. И огромная ответственность. Тем более в ней две жизни было. Жутко. Вероника за меня вцепилась. Ей нужно было, чтобы кто-то был рядом. А кроме меня некому.

– **Думаете, она правильно поступила?**

– Я понимала, что не вытянет она еще двоих. И здоровье у нее подкошенное. Но произнести «Вероника, делай аборт» я бы не смогла и не имела права. Она должна была сама решить. И решила.

Вера Ивановна несколько раз вытаскивала с того света людей, от которых отказывались врачи.

Если бы не Вера Ивановна, судьба этой женщины и ее детей могла бы сложиться иначе. Служба по делам детей держала Веронику на контроле. Та, не чувствуя поддержки, вполне могла бы снова запить. И девочек тогда у нее могли бы забрать.

Человек сталкивается с проблемами, а помощи нет ниоткуда. Он раз тыкнулся, два – и только безразличие вокруг. И все – закрылся в себе. А проблемы-то остались. Поможешь ему немного, пусть даже в мелочи какой-нибудь, а он уже видит, что не тупик, что можно бороться. Главное – начать.

– Вот уволят меня, а она же все равно будет мне звонить. И я все равно буду ей помогать по мере сил. Хотя и понимаю, что нужно дистанцию держать, чтобы она могла и без меня жить. Эта грань очень тонкая. Она привязывается все равно, да и я тоже. Психолог наша говорит, чтобы мы все истории через себя пропускали, но и отпустить их могли. Иначе перегорим. Стараемся, но кнопки ведь нет – душу не выключишь.

Впрочем, судя по наблюдениям Веры Ивановны, такая кнопка есть у многих.

– Бывает, рассказываешь человеку историю, хочешь, чтобы он помог, он слушает тебя, но в глазах шторы опущены – не сопереживает. Это страшно. Я видела это в школе, вижу сейчас и могу сравнивать – люди разучились сопереживать и сочувствовать. Мы потеряли сострадание.

– **Это не останавливает вас в вашей работе?**

– Нет. Я просто делаю все что могу и радуюсь, когда получается. Значит, кому-то уже стало легче. Меня не останавливает даже то, что наши подопечные бывают неискренние, недобрые. Я могу их про себя осуждать, но все держу при себе. Моя задача – помочь. Я из той породы, что всякому злу ищет оправдание. Почему же так случилось? Почему же этот человек стал таким? Значит, были причины. Человек сталкивается с проблемами, а помощи нет ниоткуда. Он раз тыкнулся, два – и только безразличие вокруг. И все – закрылся в себе. А проблемы-то остались. Поможешь ему немного, пусть даже в мелочи какой-нибудь, а он уже видит, что не тупик, что можно бороться. Главное – начать.

ЗНЕВІРЕНЕ ЗАДЗЕРКАЛЛЯ

Більшість людей в нашій країні навіть не уявляють, що зовсім поруч, в якихось 5–10 кілометрах від них існує паралельна реальність та зовсім інше життя, наповнене своїми переживаннями, болями, радощами та втіхами.

Так вийшло, що мені... як сказати: пощастило, чи не пощастило? І так, і так буде вірно. Одним словом – попав я в інтернат для дітей-інвалідів 3–4 профілю. Для багатьох – це пустий звук. Що саме ховається за цими словами – інтернат для дітей-інвалідів 3–4 профілю? Та я можу сказати, що за цим простим бюрократичним визначенням приховали жак та найстрашніший сон. Це застигла форма, в якій природа показала, як вона здатна познущатися над людським тілом та розумом. А в багатьох випадках, роль природи взяли на себе люди і їх намагання мало чим відрізняються від жартів провидіння.

Зрозуміло, що це все важко уявити. Як в 21-му столітті в центрі Європи ще існують такі заклади, в яких утримують, часто в нелюдських умовах, дітей з особливими потребами? Так, постійно навідуючись в два інтернати, де не живуть, а існують діти з важкими хворобами у віці від 7-ми до 35-ти років, можу сказати, що дійсно ситуація катастрофічна. А знаючи саму систему, впевнений, що в інших подібних закладах не краще.

Але буду говорити тільки про те, що знаю, і що бачив на власні очі.

Ви вперше потрапляєте в інтернат для дітей-інвалідів 3–4 профілю. Як прави-

Як, в 21-му столітті в центрі Європи ще існують такі заклади, в яких утримують, часто в нелюдських умовах, дітей з особливими потребами? Так, постійно навідуючись в два інтернати, де не живуть, а існують діти з важкими хворобами у віці від 7-ми до 35-ти років, можу сказати, що дійсно ситуація катастрофічна. А знаючи саму систему, впевнений, що в інших подібних закладах не краще.

ло, такі заклади знаходяться за межею населених пунктів в красивезних місцях, де природа тільки підкреслює контраст між прекрасним і жахливим. Причини такої ізоляції – це тема для окремого дослідження, а зараз просто потрапляємо на територію. Перше, на що звертаємо увагу – стійкий запах фекалій по всій території, купа створінь доктора Моро, які на візках та самі по собі ломляться до машини, хапають за руки, намагаються обняти, лізуть цілуватися. При цьому від когось, м'яко кажучи, не дуже гарне амбре, хтось не тримає слину... а ще, із корпусів майже дикі звуки ревіння, гарчання та вереску.

Вас не підготували до того, що маєте побачити? Та й як тут підготуєш. В корпусах лежачі надважкі діти. Діагнозів купа – ДЦП, синдром Дауна, родові травми, враження внутрішніх органів, глибока розумова відсталість та багато інших. Вони не важливі. Важливо те,

що вони люди. І після побаченого вам гарантовано відмову від їжі та сну мінімум на пару днів. І справа не в побачених жахливих каліцтвах, не в тому, що ви побачили найстрашнішу хворобу – відсутність найціннішого – розуму.

Справа в тих очах. Не тупих, не пустих, не бездушних. Навпаки – глибоких, дорослих, сумних та благаючих: підійди, потримай за руку, погладь по голові, поговори зі мною. А ще в тих очах біль. Постійний, пригнічуючий. І потім вони переслідують вас постійно. Дивлячись на своїх дітей, ви починаєте плакати. Просто від щастя, що колись не були поставлені перед страшним вибором: залишити дитину-інваліда, поклавши все своє життя на вітвар догляду за калікою, кожної миті стикаючись з непорозумінням та відразою оточуючих, чи піддавшись на умовляння медичного персоналу, віддати своє нещастя системі. Вірніше – на поталу системи.

Володимир Регеша

Вера Ивановна несколько раз вытаскивала с того света людей, от которых отказывались врачи.

Фотографії Дмитра Стойкова

**Справа в тих очах.
Не тупих, не пустих,
не бездушних.
Навпаки – глибоких,
дорослих, сумних та
благаючих: підійди,
потримай за руку,
погладь по голові,
поговори зі мною. А
ще в тих очах біль.
Постійний,
пригнічуючий.**

А цей монстр існує і зовсім не збирається віддавати свої позиції. Ще за радянських часів було створено всі умови для повної ізоляції інвалідів і всі закони, за якими зараз існують інтернати, прийняті ще за царя Гороха.

А цей монстр існує і зовсім не збирається віддавати свої позиції. Ще за радянських часів було створено всі умови для повної ізоляції інвалідів і всі закони, за якими зараз існують інтернати, прийняті ще за царя Гороха.

І таке саме відношення не тільки суспільства, а й людей, які за своїми прямими обов'язками мали б спрямовувати всі свої зусилля на полегшення тяжкої долі своїх підопічних.

Це страшно, але почув від реабілітолога в одному інтернаті, що поки діти не бачили людей ззовні, не потрапили вперше в місто, кафе, кіно – вони були щасливі. Замкнуті в чотирьох стінах, не даючи жодного шансу відчутти стрімкий біг навколишнього життя, якимось долучитися до нього, відчутти себе часткою цього великого світу, хоч комусь бути корисним та потрібним...

А найжахливіше – примусити повірити, що ці стіни і є щастя.

Сьогодні держава витрачає понад 90% коштів, направлених на подібні заклади саме на утримання персоналу і тільки

А життя йде. І просто вимагає змін по всіх напрямках. І в когось, мабуть, залишилися останні дні чи години до такого переходу від звичного життя до психологічного пекла.

мізерна частина йде на потреби дітей. Памперси, ліки та все таке інше фінансується лише на 30%. Все інше за рахунок волонтерів. І якщо одного місяця вони не приїдуть... гола клейонка або в кращому випадку звичайна пелюшка. Та й волонтери не завжди мають змогу щомісяця збирати та витратити шалені кошти хоча б на ті самі памперси. А цинізм наглядаючих органів за інтернатами вже переходить всі кордони – зобов'язують директорів самим шукати волонтерські організації та виходити на якісь міфічні показники з благодійної допомоги.

Хоча є величезне бажання просто їздити до цих дітей, завозячи просто щось цікаве або смачне, намагатися їх якимось соціалізувати, а голова забита пошуком коштів, які дуже важко дістаються і від цього зовсім немає бажання витратити їх на ту саму систему, і дуже вибірково відноситися до заявок адміністрації. В це важко повірити, але на одну дитину-інваліда (що вже говорить про те, що вона хвора) на ліки держава виділяє 3.50 грн на добу. Все це змушує директорів інтернатів виступати в ролі постійних просителів, принижуючись перед місцевими депутатами,

підприємствами та бізнесменами, адже кошти на утримання складної системи інтернату потрібні весь час. На ліки, харчування, памперси, побутову хімію і на перманентний ремонт сантехніки, електрики, дахів, підвалів та т. ін., бо зазвичай всі подібні заклади займають старезні приміщення якихось піонерських таборів і всі комунікації в них давно вийшли з ладу. Як і 30-ти річний транспорт, відпрацювавший своє ще 10 років тому і не бажаний їздити на воді або повітрі.

Як вони виживають зараз? Як це не парадоксально, але за рахунок самих вихованців. Поясню: у кожній дитині-інваліда є особиста картка соціальних виплат, на яку худо-бідно, але щомісяця перераховуються мінімальні кошти, так звана пенсія по інвалідності. За нашим законодавством адміністрація має право використовувати 75% від цих виплат саме на утримання підопічних. 25% так званих підйомних залишаються на випадок виходу дитини з інтернату. Здається, що все логічно, але з інтернатів 3-4 профілю є тільки три виходи і тільки в одному з них можна скористатися цими коштами – якщо тебе всиновили. Хоча на моїй пам'яті було усиновлено тільки одного хлопчика сім'єю з Америки і їм ці копійки були як зайвий доказ, що вони вчинили правильно.

Куди зникають накопичені за роки перебування вихованця в інтернаті гроші після його переведення в звичайний будинок для інвалідів по досягненню 35-ти річного віку

А найжахливіше – примусити повірити, що ці стіни і є щастя.

або смерті (що дуже часто буває до цього)? Дуже просто – повертаються до держави. А їх використання абсолютно можливе в випадках, коли департамент соціального захисту надасть дозвіл. Тільки департаменту це зовсім не посміхається, адже за таке по голові ніхто не погладить...

Ну і про прописане в законі утримання в інтернатах для дітей-інвалідів вихованців до 35-ти років. За нашими законами дитина, що мешкає в інтернаті, по досягненню віку в 35 років, переводиться в звичайний будинок для інвалідів. І всім байдуже, що розум у неї може бути 2-річного, що проживши ВСЕ життя в одному колі, звикнувши до персоналу та оточення, вона отримує страшну психологічну травму (мені розповідали, як по приїзді соціальних працівників, такі діти ховалися під ліжками, билися в істериках та за пару місяців на новому місці просто помирили).

Чому ми досі живемо в умовах такого тотального жаху? Адже для вирішення цієї проблеми потрібно

зовсім мало – відкрити в інтернаті психоневрологічне відділення. Але ж спробуйте це зробити.

Ще з дитинства добре усвідомив, що в лікарнях головні не лікарі, а санітарки – завжди крикливі, невдоволені, всезнаючі і обов'язково з парю довгих волосків на підборідді. Так само і проблемами дітей-інвалідів опікуються такі санітарки від влади. Вони на все положили з прибором, головне щоб підлога була чиста і по ній не ходили.

А життя йде. І просто вимагає змін за всіма напрямками. І в когось мабуть залишилися останні дні чи години до такого переходу від звичного життя до психологічного пекла. Вони і так довго не живуть, а їм ще й вкорочують віку.

Здається, що прийшов вже той час, коли всі ці питання стоять дуже гостро і від нашого суспільного відношення до

І хто знає, який геній зараз живе поруч з нами, а ми навіть не здогадуємося про його існування і не даємо йому жодного шансу змінити і наше життя на краще.

проблем дітей-інвалідів залежить дуже багато. Дивлячись на своїх друзяк в інтернатах, я часто подумки приміряю на них якісь ролі в суспільстві і чомусь впевнений, що в більшості випадків вони би чудово впоралися з існуванням серед нас, а якась частина навіть змогла би виконувати завдання, поставлені перед всіма життям, самостійно. Тому і є розуміння, що витрачаючи кошти на страшну систему інтернатів, держава чинить як мінімум нерозумно.

Хворобу завжди важче лікувати, ніж попередити. Підтримка родин з дітьми-інвалідами, реформування інститутів соціального захисту, програми направлені на соціалізацію людей з обмеженими можливостями – як на мене, могли би дати чудові результати. І хто знає, який геній зараз живе поруч з нами, а ми навіть не здогадуємося про його існування і не даємо йому жодного шансу змінити і наше життя на краще.

Олег Григор'єв

«Дитяча в'язниця у законі» або як спеціальні школи-інтернати стали засобом «ховання» соціально незахищених ромських дітей?

Учитись читати і писати – у 18 років Стас Деметр провів свої підліткові роки в Домбківській школі-інтернаті. Ім'я Стас хлопчина придумав собі сам. Справжнє ім'я – Іон – йому не подобалося. Стас ніколи не жив у ромському таборі й поняття не має, що це таке. Його мати була позбавлена батьківських прав, коли він був зовсім маленьким. Вийшовши з інтернату, хлопець тихенько згасав у запущеній кімнаті гуртожитку, аж поки його не розшукали ми.

Історії, які хлопець розказує про життя й звичай в інтернаті, шокують. Його не вчили ані читати, ані писати, до життя не готували абсолютно.

«У вихователів була своя каптьорка, де вони під час уроків пили каву, а ми тихо сиділи і дивились телевизор», – розказує Стас.

Своє життя хлопчина порівнює із в'язницею. В кімнаті він жив сам, годували його слабо, змінний одяг не видавали, часто били: «Так виховували, що зі спортзалу не можна було вийти: били кулаками і ногами».

За непослух – до психіатричної лікарні Поставлений Стасу діагноз «розумова відсталість» (хто ж перевірятиме їх адекватність?) ніби все списував: можна

Фальшивий медичний діагноз – підсудна справа. Але хто цим переймався?

Коли Стас побачив теплу пухову куртку, то розплакався від щастя. Він одягнув її й так ліг спати, нарешті зігрівшись за довгий-довгий час.

було не вчити й не готувати хлопця, бо, мовляв, це марні зусилля. На думку фахівців, його все ж таки готували... до переведення в психічний диспансер, де хлопець жив би, як «овоч», якому треба лише поїсти й поспати.

Гірше того, шість разів Стаса відправляли до психіатричної лікарні... за непослух(!).

Зі слів юнака, там йому весь час давали якісь препарати, від яких постійно хотілося спати. Якщо ж Стас відмовлявся приймати ліки, через які почувався погано, їх давали силою – поки хлопця тримали два санітари. Врешті решт йому поставили діагноз епілепсія, хоча цією хворобою «підопічний» не страждав. Фальшивий медичний діагноз – підсудна справа. Але хто цим переймався?

Перед випуском з інтернату Стасу змінили діагноз на «легку розумову відсталість», що не давало права навіть на соціальну допомогу від держави.

Хлопцеві ще пощастило: йому дали кімнату в гуртожитку. Більшість його братів по нещастю просто відправляють на вулицю.

Керівництво гуртожитку звернулось до фонду «Розвиток» із проханням допомогти зробити Стасу довідку про психічну неповноцінність, щоб оформити інвалідність і, таким чином, отримати пенсію. На нашу пропозицію допомогти хлопцеві соціалізуватися ми почули, що це неможливо, бо він розумово відсталий. Та й взагалі, чого з ним носитися? Простіше дати довідку. «Адже він весь час лежить у ліжку!», – постійно підкреслювали вахтерки й комендант. – Тихий, спокійний, сам прибирає в кімнаті і варить собі картоплю. Але в основному лежить». На їхню думку, це було свідченням розумової відсталості.

І дійсно, в день нашого візиту хлопець лежав у ліжку під ковдрою. Більше йому просто нічого було робити. Адже в січні (коли відбулася ця зустріч) хлопчина мав лише спортивне трико та джинси, літні легкі кросівки, дві старі футболки й осінню курточку. Все це дісталось йому «в спадок» з інтернату. Закутавшись у все, що мав, хлопець лежав на грубому, збитому з дошок дивані, намагаючись відігрітися, і потихеньку згасав.

Передусім ми дали йому теплий одяг. Коли Стас побачив теплу пухову курт-

ку, то розплакався від щастя. Він одягнув її й так ліг спати, нарешті зігрівшись за довгий-довгий час.

На цьому місці ми зупинимось і повернемося до історії Стаса згодом.

Законні «в'язниці» для дітей

Історія Стаса, яку ми почали розповідати, – наслідок значно більшої проблеми, ніж ми можемо – чи хочемо – собі уявити.

Неосвічені батьки й оточення, бідність, ромофобія – в таких умовах ромським дітям важко не те що стати освіченими, а хоча би письменними. А чи варто уточнювати, наскільки важливо для інтеграції ромів здобуття освіти...

А для покинутих батьками ромських дітей складається взагалі драматична ситуація. В інтернаті вони не мають шансу на повноцінне життя (а не животіння), їх не беруть на виховання в сім'ї, і – це, напевно, найгірше, – часто з інтернатів вони виходять у доросле життя з довідкою про розумову відсталість. Тоді, як у абсолютній більшості випадків, такий висновок не відповідає дійсності...

А на практиці інтернатні заклади часто перетворюються на дитячі в'язниці. Без перебільшення.

Коли батьки відсутні або ж нездатні виховати свою дитину, опіку, освіту та виховання дітям повинна дати сама держава «в особі» дитячих будинків та інтернатів. Та й це, звичайно, у випадку, якщо для дитини не вдається знайти іншої сім'ї – прийомної або усиновителів.

Вважається, що саме в цих закладах професійні вихователі, вчителі, психологи мають дати дитині все необхідне для повноцінного життя та підготувати до самостійного «виходу у світ».

Це – в теорії. А на практиці інтернатні заклади часто перетворюються на дитячі в'язниці. Без перебільшення. Мало того, що держава неспроможна (чи не хоче) повною мірою задовольнити потреби своїх знедолених маленьких громадян – більшість інтернатів живають лише завдяки допомозі благодійників та волонтерів.

Та гіршим за важкий матеріальний стан установ є людський фактор. Ті ж самі

вихователі, вчителі й психологи, які нібито пішли на благородну роботу порятунку нещасних дітей, насправді швидко черствіють, стають байдужими й навіть жорстокими до проблемних вихованців. Часто йдуть на таку непросту роботу не через бажання там працювати, а просто «бо треба десь працювати».

Часто-густо адміністрація дитбудинків та інтернатів наживаються на дітях, присвоюючи призначені їм продукти, одяг, предмети гігієни, навіть іграшки. Повсюдно фіксується жорстоке поводження з дітьми – побої, ізолювання в окремому приміщенні, психологічний тиск, знущання і т. д., про що писалось й говорилося так багато, що черговий раз докладно все описувати, мабуть, сенсу немає.

І діти-роми у такій загалом сумній ситуації потрапляють у ще більш плачевне становище. Погане та несправедливе ставлення до юних ромів лише через колір їхньої шкіри настільки вкоренилося в таких закладах, що його вже можна назвати нормою.

Найгірше, що роблять з ромами в інтернатах, – приписують розумову відсталість.

У випадку ж ромських дітей взагалі виникає парадоксальна ситуація. Аніж перебувати в дитбудинку чи інтернаті, їм краще було б лишатися в таборі.

В результаті ромські безбатченки непотрібні ані своїм батькам та родичам (або ж органи опіки так вирішили), ані працівникам дитбудинків та інтернатів. Досягнувши повноліття, вони опиняються на вулиці, бо держава більше не повинна витратити гроші на їхнє утримання після того, як виховала, вивчила та дала «путівку в життя».

Між тим, насправді ніякої «путівки» випускники інтернатів, а тим більше роми, не отримують. Вони не готові до дорослого життя. Опиняючись на вулиці, молоді люди мають доволі невеселий вибір: голодувати, «заробляти» на життя незаконними способами або (кращий, але малоімовірний варіант) знайти якусь просту низькооплачувану неофіційну роботу і виживати завдяки їй бодай якось. А ось продовжити освіту в ПТУ, щоб здобути якусь професію, вони мають мало шансів, бо здобута в інтернаті початкова освіта насправді – фікція. Вихованці, отримавши атестати, часто не вміють навіть писати й читати.

Зауважимо, що такі безрадісні перспективи очікують і на більшість інших вихованців інтернатів. На жаль, держава не прагне зробити з таких дітей повноцінних членів суспільства. Вони

мають непрості характери, які формувалися у важких умовах життя з раннього дитинства, потребують особливого підходу, кропіткого догляду й терпіння. Для цього працівникам дитбудинків та інтернатів часто не вистачає ані часу, ані бажання. Їх «записують» в невивправні й пускають плисти за течією.

У випадку ж ромських дітей взагалі виникає парадоксальна ситуація. Аніж перебувати в дитбудинку чи інтернаті, їм краще було б лишатися в таборі. Так, у злиднях, можливо, з не надто лагідними родичами та сусідами, без особливої перспективи в житті, але принаймні серед своїх. У випадку з утриманням в інтернаті на них очікує все абсолютно те ж саме, але ще й в оточенні чужих, вороже налаштованих людей.

Перебування в спеціалізованому закладі для ромських дітей не дає шансу на краще життя. Це ерзац виховання, неповноцінний замітник, оскільки кращого держава запропонувати неспроможна, а співробітники інтернатів в цьому, як правило, не зацікавлені. Тому спецзаклади й

перетворюються для вихованців на таку собі в'язницю, яку вони мріють залишити й періодично просто тікають.

Ромський хлопець Стас і ... система
Комусь може здатися, що ми згущуємо фарби. На жаль, з подібним ставленням до вихованців благодійний фонд «Розвиток» (нашою місією є навчити людей самостійно відстоювати свої права та інтереси) стикався не раз. І продовження історії Стаса Деметра – тому підтвердження.

Отже, після нашого знайомства зі Стасом ми розпочали тривалий, важкий процес «введення» його у життя.

Насамперед хлопчина захотів офіційно змінити ненависне йому ім'я Іон. З цього часу й почалися ходіння по семи колам чиновницького пекла. Щоб змінити ім'я, треба мати реєстрацію за місцем проживання. В гуртожитку його не зареєстрували, заявивши, що не повинні цим займатися, бо це робота реєстраційної служби. В реєстраційній службі за спробу допомогти на захисника Стаса лише накричали...

Для чиновників важливий формалізм, проблема ж людини виносить за дужки – не їхня справа. Отже, формально вони були праві. Але при цьому чудово розуміли, що Стас абсолютно неспроможний вирішити щось самотужки – не вміє і не навчений. Якось він заблукав у Мукачеві і не придумав нічого кращого, ніж сісти на лавку й розплакатися. Так і просидів цілу ніч на морозі, поки його не знайшли медики швидкої допомоги й не відвезли до гуртожитку.

Лише після звернення до місцевої влади Стаса погодився прийняти директор ЖЕКу. Спочатку вимагав характеристики юнака – раптом він соціально небезпечний. Наступного дня, коли керівника ЖЕКа знову «переконали» зустрітися, він раптом виявив, що не може зареєструвати хлопчину, бо той не стоїть на обліку у військкоматі.

Пішли у військкомат. Там пояснили, що не можуть поставити його на облік, бо немає медогляду та половини довідок і щеплень. В інтернаті необхідні довідки зробити погодилися лише після погроз відправити до них перевірки й комісії.

Тим часом з волонтером Благодійного фонду «Розвиток» Стас відправився в лікарню на медкомісію. І перший же лікар скерував юнака лікувати важке запущене запалення легень.

Всі ці ходіння супроводжувалися для хлопця серйозними емоційними потрясіннями, нервовими зривами, впаданнями у відчай. Він постійно плакав, щоразу лякаючись, що його «відфутболять» остаточно.

Страшно й подумати, що якби не наша зустріч, то він просто не пережив би ту зиму. Хлопчину би скромно поховали й зітхнули з полегшенням, позбувшись проблемного «розумово відсталого циганчука».

Через деякий час, коли Стас вилікувався, набрав трохи ваги і врешті зареєструвався, перед ним постало нове завдання – навчитися читати й рахувати. Володар атестату про завершення неповної 9-річної освіти навіть не знав усі букви... Вчити читати й писати юнака взялася також наша

волонтер. Крок за кроком Стас вивчав букви і згодом уже по складах вичитував всі вивіски на вулицях.

Так у свої 18 Стас, якого списали з рахунків «добрі» державні опікуни, лише почав учитись жити.

Інтернати: від порятунку до деградації
Тисячам юнаків зі схожими історіями щастить значно менше. Деякі правозахисники називають інтернатні заклади місцями позбавлення волі. Не більше, не менше. Інтернати ставлять в один ряд з в'язницями чи місцями тимчасового ув'язнення. Ці заклади були масово збудовані в часи СРСР. Колись в їхньому існуванні була логіка. Особливо в післявоєнні роки, коли без батьків і рідних лишилися мільйони неповнолітніх дітей.

На жаль, в незалежній Україні інтернати зрештою перетворилися у місця утримання соціально незахищених дітей. Безумовно, в інтернатах є вчителі й вихователі, які щиро вболівають за своїх підопічних. Але, на нашу думку, дати вони вже можуть не так і багато.

Сама система шкіл-інтернатів морально застаріла й не спроможна виховати достойних членів суспільства. Історія Стаса Деметра – яскраве цьому свідчення. Замість того, щоб бодай спробувати виховати з нього повноцінного громадянина, його зробили розумово відсталим і записали на пожиттєве утримання держави. Тобто нас з вами – платників податків. Повторимо: історія ромського юнака зовсім не унікальна. Весь жах полягає якраз в тому, що ця історія банальна, звична, пересічна і нікого особливо не дивує. Бо подібних історій тисячі, а то й десятки тисяч.

Якщо доля всіх випускників інтернату дійсно не надто відрізняється від життя Стаса, то втрати для держави просто колосальні, не говорячи вже про зламані долі самих молодих людей. То ж чи є сенс вкладати в ці заклади гроші, яких, по-перше, все одно замало для їхнього повноцінного функціонування, а, по-друге, витрачаються вони абсолютно безглуздо й не дають жодної вигоди?

Страшно й подумати, що якби не наша зустріч, то він просто не пережив би ту зиму. Хлопчину би скромно поховали й зітхнули з полегшенням, позбувшись проблемного «розумово відсталого циганчука».

Шукаються сім'ї для ромських дітей
Треба визнати, що Україна все-таки намагається залишити в минулому рудименти радянської епохи. Динамічний розвиток усиновлення та сімейних форм виховання дітей-сиріт останніми роками (лише на Закарпатті функціонують понад два десятки будинків сімейного типу) пришвидшує реформу інтернатних закладів.

В прийомній сім'ї чи дитячому будинку сімейного типу діти живуть з татом і мамою, братами і сестрами, ходять в звичайну школу, спілкуються з ровесниками із благополучних сімей і не відчувають завдяки цьому ізоляції від усього «іншого» світу. Що априорі неможливо в закритому середовищі – інтернаті.

Зростання ромських сиріт в сімейних формах виховання могло б стати реальним шансом на достойне життя. Можливо, не для всіх, але бодай для кількох сотень, що за нинішнього становища ромської спільноти вже могло б стати серйозним прогресом.

Виховання в нормальних побутових умовах, знайомство з раннього віку з книжками, іграшками, навчання грамоті з відповідного віку, відвідування школи разом з дітьми

інших національностей перевернуло б світ юних ромів.

Як не прикро, але реальною перешкодою може стати тільки побутова ромофобія. Через неприязнь до ромської національності люди не хочуть або бояться брати на виховання ромських дітей, тим паче – в компанію до дітей іншої національності.

Провівши, наприклад, просвітницьку роботу з подружжями чи самотніми людьми, які вирішили взяти на виховання дитину, ситуацію можна було б зрушити з місця. Якщо хотіти... Адже якщо не нагадати, що є ще й ромські діти-безбатьченки, які також потребують родинного тепла, більшість про це й не задумується.

Звісно, нам можуть заперечити, що виховання ромських дітей-сиріт у названих батьків навряд чи глобально вирішить проблему дезінтеграції ромів. Так і є. Але недоречно говорити про кількісні показники, коли мова йде про дитячі долі. Навіть одна знедолена дитина, що отримала шанс на краще життя, заслуговує всіх зусиль, які були до цього прикладені. Принаймні, в гуманному суспільстві мало б бути так. І доля Стаса могла би скластись по-іншому. Наприклад, у нього було б дитинство.

Олександра Бичковська, «Наш град»

Эти дети – государственные. То есть, ничьи.

По разным причинам малыши лишаются родного дома и попадают в одну общую чужую семью. Они так же любопытны и непосредственны, как и другие дети, только любовью и вниманием не избалованы. Потому что они особенные. Не мамини и не папины. Государственные. То есть, ничьи.

Нам нужны папы и мамы

В областном специализированном доме ребенка Житомирского областного совета для детей с поражением центральной нервной системы детей лежат, кормят, учат ходить, говорить. Мягкие манежи, яркие игрушки, ходунки – непосредственно помогают в этом. Каждая сотрудница в белом халате становится для этих деток «мамой», а к одному на всех «папе» они выстраиваются в очередь, чтобы забраться на колени.

Главный врач Василий Радченко говорит, что дому ребенка активно помогают шефы, усыновители, депутаты (последние больше перед очередными выборами). Но более всего поддерживают простые граждане, которые желают остаться неузнанными.

– Чаще всего к нам поступают малыши из неблагополучных семей. Все они имеют задержку в развитии: и нервно-психическом, и речевом, – объясняет Василий Александрович. – Наше финансирование желает лучшего, вот и получается, что маленьких детей с большими проблемами лечить нужно с одной стороны – комплексно, а с другой стороны – некому и не на что. С каждым годом работать становится труд-

нее, чаще встречаются тяжелые заболевания с множественными пороками развития. Иногда крохи, в прямом смысле, поступают умирающими, со страшными диагнозами. О причинах такого роста заболеваемости можно только гадать. Хотя все они, в общем-то, очевидны: плохая экология и низкий уровень жизни. Например, сейчас у нас находится малыш, диагноз которого пока невозможно установить ни в одном научном центре.

Заболевания у детей разные, но объединяет всех одно – поражение центральной нервной системы. Например, у Димы гидроцефалия черепа, у Сережи вообще довольно необычное заболевание – по всему его телу образуются огромные водяные шары, которые со временем лопают, не оставляя следов от шрамов, а потом вновь появляются, и продолжается это до бесконечности. Таких детей никогда не усыновят, хотя информация о них подается постоянно.

А может ВЫ меня возьмете?!

В доме ребенка не все дети сироты. У златокудрой Тани мама сидит в тюрь-

ме, а у Павлика мама наркоманка. Обследуя ее жилье, социальные работники не нашли в доме не только кровати, но даже ложки и чашки. Настю медсестра районной клиники при очередном обходе обнаружила голой, на железной сетке кровати в неотапливаемом помещении глубокой осенью. Девочка лежала окоченевшей и казалась мертвой. Медсестра сняла с себя одежду, обернула ею малышку и вызвала скорую помощь. Просто чудом девочка осталась жива и попала сюда. Андрей родился с ВИЧ, родители отказались от него еще в роддоме.

Многих воспитанников невозможно научить читать. А если и возможно, то на это придется затратить неимоверные усилия и, все равно ребенок не поймет смысл прочитанного. Лучше потратить эти силы на то, чтобы научить его другим действиям, например, мести двор, присматривать за стадом, обрезать кусты.

По достижении четырехлетнего возраста специальная комиссия делит детей по четырем профилям. Дети с небольшим отклонением в психике

Иногда условия просто ужасают: подростков ребят держат на цепях, в клетках, – говорит со слезами на глазах главврач.

относятся к первому и второму профилю, олигофрены к третьему, лежащие олигофрены к четвертому. В дальнейшем всех детей отправляют в соответствующие заведения для продолжения лечения.

– Дети первого и второго профиля имеют реальный шанс приобрести новую семью, окончить школу, устроиться на работу, – объясняет Василий Радченко. – Мы делаем все, чтобы дать ребенку возможность попасть в учреждение подчиненное Министерству образования – таким образом, у него будет шанс получить специальность, быть востребованным. А вот у третьего и четвертого профиля – мышление на уровне растения. Им помочь практически нельзя.

Персонал дома ребенка со временем настолько привязывается к воспитанникам, что по очереди ездит проводить их в другие специальные учреждения.

– Иногда условия просто ужасают: подростков ребят держат на цепях, в клетках, – говорит со слезами на глазах главврач. – Лежачие находят-

Несмотря на тяжелую патологию, эти дети все же обретают семью, правда, желающих усыновить не так много.

ся еще в более плачевном состоянии. У них нет ни матрасов, ни простыней. Голые(!) они лежат на таких поверхностях, чтобы можно было соскрести под ними нечистоты. После визитов к бывшим воспитанникам наши сотрудники не раз возвращались в слезах.

Когда журналист была в доме ребенка, как раз решалась судьба трехлетнего Максима. Его маму жестоко убили, а папу-алкоголика лишили родительских прав. На мальчика приехала посмотреть бездетная пара из Италии. Супруги после продолжительных раздумий отважились на усыновление. Врач прочел им последний диагноз малыша (после определенного курса лечения диагноз меняется в ту или другую сторону), убедив будущих родителей, что состояние мальчика оптимистическое. У ребенка врожденный парез нижних конечностей (ослабление двигательной функции), но после успешно проделанной операции, малыш самостоятельно передвигается,

хотя и хромот. Заметных отклонений в психике Максима нет, и он относится по состоянию здоровья к первому профилю. Супруги расспрашивают главврача, возможно ли полностью излечить ребенка.

– Я почти уверен, что мальчик вырастет полноценным членом общества, – отвечает Василий Александрович. – Когда в дело запускают финансовые возможности родителей, внимание и заботу, реабилитация идет быстрее. Уже обычное пребывание в семейной атмосфере дает непревзойденный результат.

Пообщавшись с малышом, итальянка вдруг начинает плакать. Через переводчика узнаем, что она не уверена в том, сможет ли излечить ребенка. Супруги покидают учреждение ни с чем. Для Максимки это уже третьи смотрины...

Несмотря на тяжелую патологию, эти дети все же обретают семью, правда, желающих усыновить не так много.

Перед тем, як усыновить малюшка, будучи родителі із дня в день на протяженні місяця повинні з ним общатися. Персонал закладу спостерігає за поведінкою дитини і якщо потрібно втручається. Якщо дитина не хоче контактувати з людьми, її не примушують до цього. Якщо дитина хоче пограти з іншими дітьми, їй дозволяють це робити. Якщо дитина хоче пограти з дорослими, їй дозволяють це робити. Якщо дитина хоче пограти з тваринами, їй дозволяють це робити. Якщо дитина хоче пограти з іграшками, їй дозволяють це робити. Якщо дитина хоче пограти з книжками, їй дозволяють це робити. Якщо дитина хоче пограти з музичними інструментами, їй дозволяють це робити. Якщо дитина хоче пограти з м'ячиками, їй дозволяють це робити. Якщо дитина хоче пограти з кубиками, їй дозволяють це робити. Якщо дитина хоче пограти з машинками, їй дозволяють це робити. Якщо дитина хоче пограти з ляльками, їй дозволяють це робити. Якщо дитина хоче пограти з конструктором, їй дозволяють це робити. Якщо дитина хоче пограти з пісочницею, їй дозволяють це робити. Якщо дитина хоче пограти з водою, їй дозволяють це робити. Якщо дитина хоче пограти з піском, їй дозволяють це робити. Якщо дитина хоче пограти з глиною, їй дозволяють це робити. Якщо дитина хоче пограти з фарбами, їй дозволяють це робити. Якщо дитина хоче пограти з крейдою, їй дозволяють це робити. Якщо дитина хоче пограти з олівцями, їй дозволяють це робити. Якщо дитина хоче пограти з папером, їй дозволяють це робити. Якщо дитина хоче пограти з ножицями, їй дозволяють це робити. Якщо дитина хоче пограти з клеєм, їй дозволяють це робити. Якщо дитина хоче пограти з лінійкою, їй дозволяють це робити. Якщо дитина хоче пограти з циркульом, їй дозволяють це робити. Якщо дитина хоче пограти з транспортиром, їй дозволяють це робити. Якщо дитина хоче пограти з компасом, їй дозволяють це робити. Якщо дитина хоче пограти з циркульом, їй дозволяють це робити. Якщо дитина хоче пограти з транспортиром, їй дозволяють це робити. Якщо дитина хоче пограти з компасом, їй дозволяють це робити.

Отримання сім'ї – справа нелегка. Говорячи діловим мовою, на ринку усыновлення більш востребовані маленькі діти. Тому співробітники роблять все, щоб успішно пристраїти сироту туди, де вони з дому дитини не перешли в дитячий дім. Наші співробітники можуть взяти дитину здорову, іноземці не мають право на

такую розкошу. Якщо майбутні українські усыновителі користуються пріоритетним правом на вибір, можуть зустрічатися з кількома дітьми, то зарубіжні користуються лише комп'ютерним банком даних і їздять уже за конкретним дитиною. Але від всіх, хто вирішив усыновити сироту, вимагається багато: гідна поведінка в будинку і на роботі, достаток, рівний хоча б життєвому мінімуму кожного члена сім'ї. Щоб довести своє право виховувати чужого дитини, вони привозять фотографії своїх будинків, вже обладаних дитячими кімнатами, майданчиків для гри і занять спортом. Узгоджують на суворий контроль з боку громадських, юридических організацій, в будь-який час в їх дім може прийти представник патронажної служби, зробити необхідні зауваження. Кожен

А неусыновленные діти? Їх чекає дитячий дім, потім інтернат. Стає «інтернатськими», багато ожесточаються серцем.

місяць в органи опіки подає завірну нотаріусом звіт про життя малюшка в новій сім'ї. Офіційний документ обов'язково супроводжується фотографіями – дитина в басейні, на прогулянці з матір'ю, на прогулянці з батьком.

А неусыновленные діти? Їх чекає дитячий дім, потім інтернат. Стає «інтернатськими», багато ожесточаються серцем. Раніше сироти закінчували інтернат і обов'язково отримували спеціальність: шили в ПТУ, технікуми, самі здатні отримували вищу освіту. Почали працювати, жили в комунітах, в першу чергу отримували квартири. Тепер з освітою складніше, це платно. Ще важче з житлом. Безумовно, є діти з сильним характером, які знайдуть своє місце під сонцем. Але їх, на жаль, не так багато...

Коли зникнуть паркани в головах людей

Останніми роками все вище здіймається хвиля обурених виступів проти державних інтернатів з їх жорстоким ставленням до дітей, свавіллям та нечесністю адміністрації, злидінними і гнітючими умовами існування, що не лише позбавляють вихованців дитинства, а й калічать їхню особистість. Однак дозвольте мені як людині, що прожила в інтернаті немало років, скуштувала в ньому як чимало гіркого, так і солодкого, стати на їхній захист. Йтиметься не про сиротинці, а про інтернатні заклади для дітей-інвалідів, зокрема, з вадами зору.

При зіткненні з сучасною інтернатною дійсністю так і приходять на згадку твори ще дорадянської доби «Щоденник семінариста» Івана Нікітіна, «Нариси бурси» Миколи Пом'яловського та Бориса Грінченка, де згадується про дівчинку, задумавши утопитися, питає дозволу у своєї наставниці. Холодне кров у жилах, коли читаєш радянського письменника Анатолія Приставкіна «Кукушата», «Ночевала тучка золотая», «Солдат и мальчик», де змальовується жадливе становище дітей в радянських дитбудинках. Часи змінюються, а ситуація та ж сама...

Громадськість в більшості своїй висловлюється за поширення сімейного виховання та інклюзивної освіти, коли діти-інваліди мають навчатися у звичайних школах разом зі своїми однолітками. Цієї ж позиції притримуються Дитячий фонд ООН ЮНІСЕФ, про що свідчать матеріали міжнародних конференцій, проведених в Україні.

Інтернатне виховання застаріло і далеко не сьогодні. Воно обтяжене незчисленними бюрократичними приписами, за якими губиться конкретна дитина з її індивідуальним характером, нахилами, здібностями, уподобаннями та потребами.

Безумовно, з більшістю аргументів на користь сімейного виховання варто погодитися. Інтернатне виховання застаріло і далеко не сьогодні. Воно обтяжене незчисленними бюрократичними приписами, за якими губиться конкретна дитина з її індивідуальним характером, нахилами, здібностями, уподобаннями та потребами. Нерідко виховання в таких закладах зводиться до підгонки всіх під один шаблон або пускається на самоплив, вивільняючи, мов джина з пляшки, всі можливі і неможливі згубні нахили і пристрасті. Нерідко дитячі інтернатні заклади стають школою для майбутніх злочинців та маргінальних елементів, не кажучи вже про те, що їхні випускники виходять у великий світ абсолютно не підготовленими до самостійного життя. Не даремно ж, коли хочуть підкреслити чиюсь малокультурність, невихованість і неосвіченість, говорять: «Дівочка (мальчик) із інтерната». Звісно ж, не можна ототожнювати всі інтернатні заклади і класи їм ярлики, але,

Іван Таран

як-то кажуть, «від одного гнилого яблука весь віз згниє».

Після тотальної втрати зору внаслідок поранення під час бомбардування в 1941-му році, я у восьмирічному віці потрапив до Харківської спецшколи-інтернату для сліпих дітей, де жив і навчався 11 років. Переважна більшість тамтешніх учнів по війні потрапили туди в результаті бойових дій або через «спілкування» з різного роду вибухівкою (снарядями, мінами, гранатами, патронами, запалами тощо). Їх тоді, блискучих, красивих, привабливих для малюків, на території Харківщини валялася сила-силенна. Вони були легко доступними для дітей, які часто залишалися без нагляду, бо матері від світання й до смеркання працювали на колгоспному полі. Інших іграшок мої однолітки не знали, та ще й природна дитяча цікавість, прагнення погратися у війну...

Наша спецшкола в кінці 1940-х скоріше нагадувала казарму. Лише згодом порядки в ній лібералізувалися. Як і всякому закритому інтернатному закладу, їй була притаманна ціла низка недоліків у вихованні підростаючого покоління. Через ослаблення родинних

зв'язків між незрячими дітьми і їхніми батьками виникав брак родинного виховання, адже учень перебував у стінах закладу дев'ять місяців, а вдома лише на літніх канікулах. Також мали місце недостатня підготовка до самостійного життя, виникнення шкідливих звичок, притаманних вузькому закритому соціуму, невміння спілкуватися зі зрячими людьми тощо.

І все ж, мої однолітки і покоління сліпих, що йшли за нами, завдяки інтернату вирости справжніми людьми. Майже ніхто не став утриманцем чи жебраком. Більшість пішли працювати на спеціальні підприємства для сліпих, дехто закінчив вищі навчальні заклади і влаштувався за фахом – викладачами, юристами, музикантами чи масажистами. Одне слово, попри глибоку інвалідність стали повновартісними громадянами країни, влаштували своє особисте життя, здобули матеріальну незалежність.

На Заході при багатьох загальноосвітніх школах є асистенти учителів, які допомагають дітям-інвалідам, зокрема незрячим, у навчанні, щоб викладач не відволікався.

Ще однією перепоною на шляху інклюзивної освіти і зменшення кількості інтернатів є глибоко вкорінені суспільні забобони щодо сліпих.

Ось чому я проти огульної ліквідації інтернатних закладів, переведення всіх дітей-інвалідів на інклюзивну освіту. Навіть Генеральна асамблея Всесвітньої спілки сліпих в 2000-му році в Мельбурні висловила за те, що батьки самі мають обирати форму навчання своїх дітей – інтернатну чи інклюзивну. Тому інтернати для сліпих збереглися у всіх країнах Заходу, незважаючи на значне поширення інклюзивної освіти, яка має під собою розвинену матеріальну базу і велику підтримку суспільства.

На Заході при багатьох загальноосвітніх школах є асистенти учителів, які допомагають дітям-інвалідам, зокрема незрячим, у навчанні, щоб викладач не відволікався. Зі сліпими в молодших класах вони вивчають шрифт Брайля, про-

сторове орієнтування в межах навчального закладу, здійснюють перевірку письмових робіт тощо. Старшокласникам асистенти допомагають з освоєнням рельєфних географічних карт, малюнків з математики та фізики. Учні забезпечуються підручниками, необхідними допоміжними технічними засобами та наочними посібниками. Для них створюються сприятливі умови в школі для навчання та дозвілля. Але й тут не всі батьки з різних причин віддають незрячих дітей до загальноосвітніх шкіл. Тому певна кількість інтернатів зберігається.

А чи можливе у нас широке розгортання інклюзивної освіти, коли класи переповнені, шкільні приміщення не завжди пристосовані для здорових учнів, не те що для дітей-інвалідів, підручниками не забезпечені навіть інтернати для дітей з вадами зору. Про асистентів учителя і кури не сокоцуть...

До редакції періодичних видань Українського товариства сліпих інколи надходили листи від слабозорих учнів,

Нові часи вимагають нових підходів, і тут нічого не варто вигадувати, а перейняти західний досвід, пристосувавши його до наших умов.

які навчалися в місцевих загальноосвітніх школах. Вони скаржились на те, що учителі не хочуть приділяти їм ніякої уваги, а просто виставляють оцінки, аби не скаржились. Ситуація особливо ускладнюється сьогодні, коли викладацька робота перетворилася на бізнес: учителі дружно погналися за репетиторством. Хто буде займатися незрячими учнями, коли батьки цього не в змозі оплатити?..

Ще однією перепоною на шляху інклюзивної освіти і зменшення кількості інтернатів є глибоко вкорінені суспільні забобони щодо сліпих. Деякі батьки зрячих дітей, приміром, вважають, що сліпота інфекційна і може передатися їхнім дітям при контакті. Тому вони забороняють спілкуватися з незрячими малюками у дворі та категорично виступають проти інклюзивного навчання. При цьому нерідко такі забобони поширені серед нібито освічених людей.

Інтернат же, попри свої вади, може забезпечити сліпим дітям кращі умови для

навчання. Тут є кваліфіковані вчителі, є хоч старі, але підручники шрифтом Брайля, проводяться корекційні заняття з урахуванням індивідуального здоров'я для пом'якшення наслідків сліпоти і збереження залишкового зору, створені умови для корисного дозвілля, відвідання гуртків за інтересами тощо. Загальноосвітня школа цього зробити не може.

Слід також враховувати, що вади зору надзвичайно різноманітні. Одні діти – тотально сліпі, тобто не бачать нічого або мають дуже малий відсоток зору. Інші – страждають на короткозорість, далекозорість, косоокість, звужене поле зору чи несприйняття кольорів. Лікарі нараховують десятки цих вад. Для лікування або пом'якшення негативних наслідків існують певні методики, що можуть бути застосовані лише в спеціальному закладі.

Тобто організувати навчально-виховний процес так, щоб він не зосереджувався в одних стінах, а цілком природно інтегрувався в навколишнє середовище.

Є ще одна небезпека для незрячих дітей. Останнім часом трапляються випадки, коли вони стають джерелом доходу для сім'ї. У неблагополучних родинах сліпу дитину залишають вдома, аби не позбавитись державної соціальної допомоги на неї. Інколи дітей-інвалідів використовують як жебраків...

Частина першокласників потрапляє до шкіл-інтернатів з затримкою фізичного або й психічного розвитку внаслідок неправильного виховання в родині. Трапляється, що дитина не може і не вміє жувати, тому що батьки до самої школи годували перетертою їжею... Інші не мають навичок самообслуговування, бо їх одягали батьки. Іноді родичі не дозволяють сліпому малюкові самостійно ходити навіть квартирою, тому він не має ніяких навичок просторового орієнтування. З усім цим доводиться стикатися учителям молодших класів спецшкіл-інтернатів і виправляти допущені раніше прорахунки виховання.

Такі ситуації в сім'ях, де народився незрячий малюк, викликані браком спеціальних медико-педагогічних консультацій, які могли б надати допомогу батькам на ранніх стадіях розвитку немовляти. Батьки, як правило, впадають в шок при народженні сліпої дитини. Вони не знають, як її доглядати і виховувати. Тому одні занадто пестять і опікують, а інші – взагалі перестають турбуватися. А прорахунки батьків доводиться виправляти інтернатам. Загальноосвітній школі це не під силу, її завдання – лише надати учням певну суму знань.

До того ж більшість учнів сучасних шкіл-інтернатів для дітей з вадами зору мають додаткові вроджені захворювання, породжені генетичними відхиленнями, неблагополучною екологічною ситуацією, високим рівнем бідності. В домашніх умовах далеко не всі батьки мають змогу, і головне кошти, забезпечити кваліфіковану лікарську допомогу своїм нащадкам, особливо в неблагополучних сім'ях, де сліпу дитину

З іншого боку, треба відкрити інтернати для широкої громадськості, яка має знати про життя їхніх вихованців не з офіційних звітів, а з близького спілкування.

використовують як засіб заробітку. В інтернаті ж медичне обслуговування налагодити набагато легше. Взяти для прикладу уже згадану Харківську спецшколу-інтернат для сліпих дітей (зараз вона називається навчально-виховний комплекс). Тутешні учні щорічно проходять поглиблений медичний огляд, включаючи генетичні дослідження, а влітку значна кількість дітей перебувають в оздоровництвах. Лікарські висновки і рекомендації не тільки залишаються у шкільних медиків, а й надаються батькам для реагування вдома. Щоправда, так стоять справи не у всіх вітчизняних інтернатах.

Класи в спецшколах для дітей з вадами зору нечисленні – всього 10–12 учнів, а то й менше, тому вчитель може приділити більше уваги кожній

дитині. Є корекційні заняття з подолання наслідків сліпоти та збереження залишкового зору, з просторового орієнтування та самообслуговування. Адміністрація деяких інтернатів турбується про долю своїх випускників, допомагаючи їм, приміром, вступати до вишів, працевлаштовуватися по їх закінченні.

Водночас в загальноосвітній школі незрячий учень автоматично, без чиеїсь злої волі, одержує особливий статус. Тобто він не такий, як інші. Це робить його ніби «священною коровою», заважає нормальному спілкуванню з однокласниками, може призвести до завищення або заниження самооцінки.

Але я зовсім не пропоную інтернатну систему для дітей-інвалідів залишити

такою, як вона є. Нові часи вимагають нових підходів, і тут нічого не варто вгадувати, а перейняти західний досвід, пристосовавши його до наших умов.

Цікавими, як на мене, видаються напруження Марбурзької гімназії для незрячих, яка є однією зі складових Німецького інституту сліпих. В ній близько 300 учнів. Класи налічують 8–12 осіб, де навчаються разом тотально сліпі та учні з вадами зору незалежно від його гостроти. При цьому одні користуються рельєфно-крапковими підручниками та наочними посібниками, а інші читають тексти з допомогою різних телезбільшувальних приладів. Однак і вони легко можуть перейти на письмо Брайля.

Це, здавалось би, ускладнює життя і навчання учнів із залишковим зором, але насправді такий підхід створює для них можливість вибору способу одержання знань. До того ж частина людей із залишком зору згодом втрачають його, а разом з ним і можливість читати. Ось тут і стає в пригоді знання шрифту Брайля. У нас же така людина перетворюється на «неписьменну». Щоправда, сьогодні рятує комп'ютер...

Ще одним ноу-хау Марбурзької школи є відмова від централізованого інтернату. Діти там живуть в різних кінцях міста групами близько 8-ми осіб. Молодші школярі мешкають поблизу школи, а старші подалі по одному чи двоє в кімнаті; самостійно прибирають квартири, разом здійснюють необхідні покупки. Хоча за кожною групою закріплені по кілька вихователів, учні самі пересуваються містом. Все це стало можливим тому, що в школі надзвичайна увага приділяється просторовому орієнтуванню. Таким чином відбувається підготовка незрячих школярів до самостійного життя.

Чимало цінного досвіду можна також запозичити в країнах Скандинавії, Нідерландах, США. Сьогодні вимагає, аби наші інтернати для дітей-інвалідів відкрили широкий світ своїм вихованцям, а не відгороджувалися від нього високими парканами, як це відбувається зараз. Тобто

організувати навчально-виховний процес так, щоб він не зосереджувався в одних стінах, а цілком природно інтегрувався в навколишнє середовище. Звісно, учні шкіл для дітей з вадами зору мають перед цим пройти серйозний курс просторового орієнтування і мобільності. Одним з варіантів такої інтеграції може бути досвід Марбурзької школи.

З іншого боку, треба відкрити інтернати для широкої громадськості, яка має знати про життя їхніх вихованців не з офіційних звітів, а з близького спілкування. Років 15 тому мені довелося побувати в одній із німецьких шкіл для сліпих дітей. Саме того дня на шкільному стадіоні відбувався футбольний матч між учнями і чиновниками міської ратуші. Останнім на час гри зав'язувались очі. А чи можливе таке у нас?..

Було б дуже добре, аби інтернати співпрацювали з загальноосвітніми школами, а учні спілкувались не лише на офіційних заходах, а і в невимушеній обстановці. Подібним прикладом є Тербовлянська в Тернопільській області обласна комунальна гімназія-спецшкола

для дітей з вадами зору. В ній і здорові школярі, і учні з ослабленим зором навчаються в різних класах, але поруч, в одних стінах, спілкуючись на перервах та після занять.

Дуже важливо, щоб спецшкола-інтернат не лише давала учням певну суму знань, визначену програмою, як це робить і загальноосвітня школа, а формувала повноцінну людину, здатну легко інтегруватися в натуральне середовище. Якщо всі ці завдання будуть виконані інтернатами, тоді й полегшиться поширення інклюзивної освіти. До речі, в тій же Німеччині далеко не всі батьки її підтримують.

Ось чому, обома руками голосуючи за сімейне виховання та інклюзивну освіту незрячих дітей, я за збереження інтернатів. Поки що. На даний момент ми не маємо ні відповідної матеріальної бази, ні розуміння з боку суспільства необхідності кардинальних змін в ставленні до дітей-інвалідів. Цьому заважають, за влучним висловом німців, паркани в головах людей. Можливо, за кілька десятиріч ми зможемо впритул зайнятися цим питанням, хоча перші кроки треба робити уже зараз.

Фотографії
Геннадія Мінченка

Ярина Поніжай, «ГУРТ»

Що ви знаєте про дітей-сиріт? Чи задумувались колись, яке ж у них життя? Яким буде їхнє майбутнє? Хочу поділитися тим, що знаю і що продовжую пізнавати. Бо, насправду, що більше я дізнаюся, то голосніше мені хочеться кричати про це.

Одного вечора, повертаючись з роботи додому, я проходила центром міста. Раптом побачила дівчину, яка сиділа під будинком, збоку цуценя, а в руках папірець «Подайте на їжу сироті». Спочатку я пройшла мимо, але через декілька метрів зупинилась. «Вона ж моя ровесниця» – промайнула думка. Я повернулася. Присіла, щоб дивитися дівчині у вічі і запитала:

– Ти зі Львова?

– Так.

– З якого інтернату?

– ...Я вже не вчуся, – опустила очі вниз.

– Гаразд, а де навчалася?

– В Червонограді.

– В якому інтернаті?

– В простому.

– Як звати директора інтернату? (Я знайома із директором червоноградського інтернату).

Дівчина мовчала, очима вивчала ямку на тротуарі.

– Як звати директора того інтернату, в якому ти вчилася?

– Не пам'ятаю...

Витримую паузу. Придивляюся уважніше. Неохайна, брудна молода дівчина. Не старша 20–23-х років.

– Для чого ти тут? – знову витримую паузу. – Глянь, в тебе ж є руки

Який ти ще маленький, друже, а скільки тобі вже довелося пережити...

або слово до тих, хто може допомогти дитині-сироті не занепасти своє життя

Поки говорю, люди, дратуючись, що я закриваю собою скарбничку, підходять, кидають гроші, і з полегшенням на душі біжать далі у справах.

і ноги, подивись яка ти гарна! Невже ти хочеш все життя отак сидіти? В тебе ж є можливість піти на роботу, глянь скільки кав'ярень нових відкривається, офіціантів шукають. Ти зможеш гарно вдягтись, причесати волосся і почувати себе людиною. Ти ж молода дівчина! У тебе стільки всього попереду!

Поки говорю, люди, дратуючись, що я закриваю собою скарбничку, підходять, кидають гроші, і з полегшенням на душі біжать далі у справах.

Киває головою, наче погоджується зі мною. Мовчимо.

–Твоє життя в твоїх руках. Щастя, – залишаю її наодинці з думками.

Іду. Про що ж вона думає зараз? Прокручую в голові можливі варіанти: 1. «А й правда! Я спробую жити краще!»

Щодня інші люди. У цей період життя у немовляти формується емоційна прив'язаність до конкретної людини. Проте у даному випадку це неможливо, адже всі ті люди лише виконують свою роботу, по графіку.

биття якої заспокоюватиме, чий голос лікуватиме рани. Але від нього відмовляються. Із пологового будинку дитину перевозять у лікарню, де вона перебуває перший місяць, майже самотня. Приходять медсестри, які годують, перевдягають і кладуть у ліжечко. Щодня інші люди. У цей період життя у немовляти формується емоційна прив'язаність до конкретної людини. Проте у даному випадку це неможливо, адже всі ті люди лише виконують свою роботу, по графіку.

«Для кого я живу?»

І от лише дитя починає звикати до тих, хто навколо нього, його передають у «Дім дитини», де маля перебуватиме до досягнення трьох років. І знову аналогічна ситуація. Немає кому порадіти із перших слів і перших кроків, ніхто не пригорне до себе, коли болить, не співатиме колискових. Бо таких, як це дитя, тут багато, і часу вистачає лише на задоволення основних фізіологічних потреб. А як же любов? А як же увага та турбота, якої вони так спрагли?

«Хто ці люди для мене? Чому я тут?»

Тут за дитину вирішують усе: коли йти в туалет, коли їсти, коли пити, коли спати і коли прокидатись. *Унаслідок такого графіку життя дитина перестає прислухатись до власного тіла, у неї формується залежність, адже її потреби не є важливими, і це її власні проблеми, якщо вона не хоче в туалет о 12:00 годині дня, чи хоче їсти о 16.00, а не в 18:00.*

Немає нікого, хто б вірив у тебе, твої сили та можливості. Немає рідної людини, до якої можна пригорнутися у важку чи радісну хвилину, яка похвалить навіть за маленьке звершення.

«Що таке незалежність? Мені страшно».

Після трьох років дитина-сирота потрапляє у дитячий будинок або інтернат. **Який ти ще маленький, друже, а скільки тобі вже довелося пережити...** Тут ти ростеш, дорослішаєш, живеш у системі. Тебе зневажають, із тебе знущайються інші діти або навіть вчителі. Ти не виявляєш ініціативи, бо життя на дає тобі шансу зробити це. Та й навіщо? Немає нікого, хто б вірив у тебе, твої сили та можливості. Немає рідної людини, до якої можна пригор-

Тобі ж всі винні, бо допомагали усі 16 років, і тепер мусять... «Мусять!» – думаєш ти. Але, на жаль, так не буде. Бо твої очі вже не такі зворушливі, а дитяча посмішка на фотографіях зі свята Миколая вже не викличе співчуття у спонсорів...

нутися у важку чи радісну хвилину, яка похвалить навіть за маленьке звершення.

Дитина не може сформувати своєї ідентичності, оскільки весь час живе у колективі. Нічого індивідуального: одяг, рушник, зубна щітка, такі, як у всіх, загальна спальня, єдиний графік тощо.

«Хто я? Для чого я живу? Я нікому не потрібен. Не можна нікому довіряти». З роками ти вже почувашся тут як вдома. Знайомі обличчя, звичний графік, усе стабільно. Система. Цікаво, а як живуть там – за межами?

І ось уже не дитина, а майже доросла людина, випускник. Скільки всього вже у твоєму життєвому багажі? Скільки людей повз тебе пройшло? Як багато всього ти недоотримав – любові, ніжності, близької людини, навичок для нормального життя...

До вас приїздили багато благодійників та спонсорів, привозили іграшки, цукерки, плазмові телевізори і... і їхали геть зі спокійною совістю, бо «допомогли» дітям-сиротам. Що ти відчував, коли у руки давали черговий пакет із подарунками, обов'язково фіксуючи це

Чи уявляють вони, що через декілька років привозитимуть ті ж подарунки, в той же ж інтернат вже твоїм дітям? Бо ти не мав (не мала) правильної моделі сім'ї, ти не знаєш, що секс призводить до вагітності, і що діти – це відповідальність. Бо ти віддашся першому хлопцеві, який скаже, що ти гарна, адже раніше ніхто ніколи нічого подібного тобі не казав...

Ти сирота. Добрі люди, самі не усвідомлюючи цього, виплекали в тобі споживацтво, комплекс жертви. Тому не розумієш, навіщо працювати, якщо можна сісти в центрі міста і поставити перед собою картонку з надписом «Подайте сироті». Тобі ж всі винні, бо допомагали усі 16 років, і тепер мусять... «Мусять!» – думаєш ти. Але, на жаль, так не буде. Бо твої очі вже не такі зворушливі, а дитяча усмішка на фотографіях зі свята Миколая вже не викличе співчуття у спонсорів...

Якби ж ті добрі люди знали як правильно тобі допомогти...

Якщо кожен з нас допоможе хоч одній такій дитині не занепасти своє життя, світ стане кращим.

Прийдіть до сироти, станьте їй другом, навчіть чого вмієте самі – готувати їсти, писати резюме, оплачувати комунальні послуги, подавати документи на вступ до навчального закладу... Здається елементарні речі, правда? Ви, мабуть, не здогадувались, що ці діти так багато всього не вміють і не знають. Підставте своє плече у скрутну хвилину, покажіть що вірите в неї. ДАЙТЕ ВУДКУ, А НЕ ГОТОВУ РИБУ!

Я не знаю, чому в житті складається так, як складається. Чому така ж дівчина, як і я, з такими ж потенціалом і душею, носить долю сироти, а я ні. Я не знаю, чому це моє життя, а це її. Не в наших силах це знати. Але в наших силах допомогти вибратися з бруду тим, хто в ньому потопав...

Антоніна Брик, «Наш ДЕНЬ»

Історії сиріт: «Щодня відкриваю сайти оголошень і мрію, що колись матиму дім»

– Вчителька сяде за тебе в тюрму – це ті слова, які ми постійно чули в інтернаті, – розповідає Андрій Назаренко, голова Тернопільського благодійного фонду «Майбутнє сиріт». – Ти живеш за чітким графіком, без будь-яких емоційних зв'язків. У закритому просторі. Нас в інтернаті було більше двохсот дітей. Здавалося, що всі так живуть. Коли потім опиняєшся на вулиці наодинці зі своїми проблемами, розумієш: за тобою наглядати, аби чогось не накоїв. Але не вчили, як жити далі.

Андрієві Назаренку – 34 роки. Тринадцять із них він провів у сиротинці, а згодом вісім – без дому та прописки.

Соціальні служби забрали його в сиротинець, хоча були родичі. Але навіть коли померла матір, вони не поцікавилися його долею.

дом дізнався від сусідів: батька не було, а мама пила. Соціальні служби забрали його в сиротинець, хоча були родичі. Але навіть коли померла матір, вони не поцікавилися його долею.

Життя Андрія змінила зима 1992 року. Тоді його, п'ятикласника школи-інтернату, разом з іншими сиротами відправили на оздоровлення у США. Всього на американські канікули вирушили 124 сироти з Коропця. Вони мали жити в сім'ях, а за три місяці повернутися. У голодну й холодну пострадянську дійсність приїхали не всі. Частина дітей вирішили всиновити родини американців та українських емігрантів. Ця подія ледь не

Андрій пройшов усі «кола пекла», на які в Україні часто приречені сироти після інтернату. Сьогодні він знає: одна добра справа здатна змінити життя. Свого часу завдяки такій підтримці він знайшов своїх названих батьків – за тисячу кілометрів від місця, де народився, у США. Андрій повернувся до Тернополя й тепер уже сам допомагає дітям, які не мають сім'ї.

Американська родина для українського сироти

Дитинство Андрія минало, як і в інших сиріт. Спершу – дитячий будинок в Тернополі, потім – школа-інтернат у Коропці Монастириського району. Зго-

Сироти з Коропця

Родина американців Тіма та Карлін Лоїсів, у яких жив Андрій, теж хотіла залишити його у себе. Але хлопець вирішив їхати в Україну.

спричинила міжнародний скандал, казали, що дітей продали на органи, у рабство. За океаном залишилися півсотні сиріт. Через 20 років вдалося влаштувати їх зустріч тут, в Україні. Виявилось, що «продані» в Америку сироти сяють голлівудськими усмішками, а їхні тернопільські ровесники ледве зводять кінці з кінцями.

Родина американців Тіма та Карлін Лоїсів, у яких жив Андрій, теж хотіла залишити його у себе. Але хлопець вирішив їхати в Україну. Повернувшись в ефемерну домівку, він зрозумів, як сумує за американськими мамою і татом. Упродовж багатьох років спершу з Коропця, а потім – з Тернополя, де навчався, летіли у штат Вісконсин листи. Починалися просто: «Доброго дня, мамо і тату...». Йому ніколи не забували відписати, з тривогою питали, як у нього справи.

Вдруге він зміг приїхати у США через двох дванадцять років. Тато Тім і мама Карлін, названі брат і сестра зустріли його, як рідного. Але він вирішив, що знову повернеться в Україну і спробує підтримувати дітей з інтернатів, як колись незнайома сім'я підтримала його.

Зачароване коло: житло, прописка і робота

Приїхавши у Тернопіль, Андрій зібрав кількох випускників Коропецької шко-

ли-інтернату і заснував благодійний фонд «Майбутнє сиріт». Сьогодні це одна з небагатьох організацій у регіоні, яка справді допомагає дітям без сім'ї.

– Нам було приємно зібратися раз в два місяці кошти чи речі й повезти дітям,

поспілкуватися з ними, провести разом час, – зауважує він. – Ми розповідали, як нам живеться після школи. Привозили одяг, іграшки та цукерки. Сьогодні ситуація в інтернатах трошки змінилася. Сироти краще харчуються, їх краще вдягають. Але ніхто не замислюється про наслідки виховання в інтернаті. Діти не вміють відстоювати свої права, вони не знають елементарного: як

Але ніхто не замислюється про наслідки виховання в інтернаті. Діти не вміють відстоювати свої права, вони не знають елементарного: як заробити на життя, вести побут. Сиротам не розповідають, що після того, як закінчать навчання, вони опиняться на вулиці.

Сьогодні Андрій разом з іншими сиротами, які змогли влаштуватися у житті, займається тим, що мала б робити держава.

заробити на життя, вести побут. Сиротам не розповідають, що після того, як закінчать навчання, вони опиняться на вулиці.

З власного досвіду Андрій знає: держава лише на папері гарантує таким дітям право на житло. Насправді ж, коли сироти виходять зі стін вищого навчального закладу, то не мають де жити. Відповідно – ніде не прописані. Без цього не можна навіть стати на облік у центрі зайнятості, офіційно влаштуватися на роботу.

Знайти вихід з цього зачарованого кола надзвичайно складно. Андрій теж багато років жив без прописки, звертався у соціальні служби, писав листи до президентів. «Ваше питання вирішується» – такою була відповідь. Лише у тридцять років він отримав омріяну позначку в паспорті. На останній лист надійшло розпорядження з Києва у паспортний стіл, і його приписали в одному з гуртожитків, взявши перед тим заяву, що на житлові метри претендувати не буде.

Сьогодні Андрій разом з іншими сиротами, які змогли влаштуватися у житті,

займається тим, що мала б робити держава. Вони проводять тренінги для дітей, залучають людей, які готові вкладати кошти в освітні проекти для сиріт. Возять дітей на екскурсії за межі інтернатів. Показують світ і те, що чекає їх після школи, і як вижити без підтримки.

Для випускників інтернатів у Тернополі фонд відкрив ресурсний центр. Заклад діє на вулиці Чумацькій, 37. Сюди молоді люди приходять скористатися комп'ютерами, Інтернетом, попрацювати речі, перекусити, отримати потрібну інформацію та просто відчувати себе вдома.

Спонсорів волонтери фонду шукають за кордоном. На заклик допомогти відгукуються іноземці – з Австралії, Канади, США. Хоча, зауважує Андрій, їм важко зрозуміти: чому дитина, вийшовши з інтернату чи закінчивши навчальний заклад, опиняється без підтримки держави.

Андрій Назаренко переконаний: багато проблем сиріт можна було б вирішити, якби увага з боку державних служб і суспільства була більшою.

– Було б чудово, якби люди брали дітей з інтернатів на вихідні, підтримували з ними зв'язок, – каже він. – А результатом спільних дій має бути остаточна відмова від інтернатів, влаштування сиріт у прийомні сім'ї, будинки сімейного типу та в родини, які готові їх всиновити.

Домівка за океаном

На питання, чи не планує Андрій виїжджати у США, до своєї віднайденної сім'ї, відповідає однозначно «ні». Хоча саме той будинок, у містечку Бюрлінгтон в штаті Вісконсин, вважає своєю домівкою. Але тут, в Україні, є хлопці та дівчата, яким уже він може простягнути руку допомоги.

Говорячи про мрії сиріт, Андрій зауважує, що вони такі ж, як і в усіх: мати сім'ю, роботу, власний куточок.

– Я щодня відкриваю сайти з оголошеннями, де виставлене житло на продаж. І мрію, що колись матиму свій дім, – зізнається він.

А не так давно Андрій відшукав місце, де народився. Хата стоїть на пагорбі у селі Чистилові Тернопільського району. Від неї лишилися кілька колод, але важливо те, що він її знайшов.

Галина Сергєєва, «1+1»

«Дети должны жить в семьях»

Когда-то давно мой младший брат, Дима, учился в интернате.

Его туда отдали, потому что Дима почти ничего не видел, а интернат был для слабовидящих, и больше нигде Диму учить не хотели.

Диму мама каждый день забирала домой, и каждый день мы слышали от него все эти леденящие душу подробности – про вещи, еду и игрушки, которые воспитатели просто отбирали у детей.

А однажды случилась история, которую не может забыть вся наша семья – до сих пор.

Диме нельзя было играть в футбол. Ну, понятно, из-за зрения. Но он всегда смотрел его, грезил о нем, знал всех футболистов, с завистью наблюдал за мальчишками, которые гоняют мяч во дворе.

И вот на одном песенном конкурсе в интернате вдруг случилось чудо. Дима – лучше всех спел песню и выиграл главную премию, а за это – спонсоры интерната подарили ему ... красивый, настоящий, дорожный кожаный футбольный мяч.

Пока не пришла одна из завучей. Она сказала Диме, что мяч – надо отдать, что мяч – подарили не ему, а интернату, что теперь – им будут играть все дети вместе.

Но ведь самая главная правда в том, что даже вагонами вещей – не исправит эту ситуацию. Дело – не конкретно в Мироновском интернате. Дело в СИСТЕМЕ.

Он еще пах магазином, этот мяч, и был таким приятным и чуть мягким на ощупь. Дима сидел за кулисами, гладил его, нюхал, держал на коленях и не мог поверить своему счастью.

Пока не пришла одна из завучей. Она сказала Диме, что мяч – надо отдать, что мяч – подарили не ему, а интернату, что теперь – им будут играть все дети вместе. Понятно, что с тех пор того мяча больше никто и никогда не видел. А Дима заливался горькими слезами еще добрых пару недель, родители купить его не могли – очень дорого. Потом казалось – детское горе забыто.

И вот, несколько лет назад, на Димино двадцатилетие, мама спросила, что он хочет в подарок. Дима вдруг оговорился:

– Честно, ма? Купите мне мяч.

Так в 20 у Димы наконец появился настоящий футбольный мяч. Он им

не играет. Просто гладит, смотрит и любит.

Я чего вспомнила эту историю. А в связи с тем самым моим Мироновским интернатом, скандальным, под Дебальцево*. Мне пишут очень-очень много людей:

– Что надо, Галя? Может, обувь детям привезти? Может, вещи? Может, написать жалобу?

Я всем отвечаю, соглашаюсь и на обувь, и на вещи, отправляю к волонтерам.

Но ведь самая главная правда в том, что даже вагонами вещей – не исправит эту ситуацию. Дело – не конкретно в Мироновском интернате. Дело в СИСТЕМЕ.

Интернаты надо закрыть. Все. Истребить как явление. Дети должны жить в семьях. А учиться в школах.

Это непреложная истина.

* Сюжет ТСН Тижень «Солдатські блокпости обживають інтернатські діти» можна подивитися на сайті www.openingdoors.org.ua у розділі ДОКАЗИ.

